

ՄԵՐ ԱՆԿԻՆԵՆ

ՀՆՉԱԿԵԱՆ 20-ՆԵՐՈՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԵԱՆ 97-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԻԹՈՎ

ՏՕՔԹ. Ա. ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

Յունիս 15, 1915-ին, Պոլսոյ Պալատի հրապարակին վրայ, հերոսաբար կախաղան բարձրացան հնչակեան մարգարէատիպ 20 տակապոստներ, որոնք բանիւ, գործով եւ ամենացորդ նուիրումով բնավոր՝ ներգրաւուեցան հայ ժողովուրդի ֆիզիկական ապահովութեան, օտարի ներքաններուն տակ տրուող հայրենիքի ազատագրութեան եւ համայն մարդկութեան բարօր կեանքի ձեռնմղման արիւնձոտ պայքարին մէջ:

Մի Հնչակեան Կուսակցութեան անմահանուն առաջնորդներ՝ 20-ներուն նահատակութեան ամբողջական նշանակութիւնը կարեւոր ըմբռնելու եւ գնահատելու համար պիտի արժէր անոր պաշտօնաբեր «Հնչակ»ի 1888 Հոկտեմբեր-Նոյեմբեր համարէն կատարել համառօտակի մէջբերում մը, որ պիտի գար բացայայտել անոնց Հաւատոյ Հանգանակը՝ հանդէպ իրենց ժողովուրդին. Հայրենիքն է եւ համայն մարդկութեան: Կը կարդանք «Հնչակ»ի մէջ. «Թրեւհայ ժողովուրդի դրուստինն այսօր ամենահիւանդոտ կողմն է: Եւ ամբողջ հայութեան պարտականութիւնն է՝ այսօր իսկ բուժել այդ հիւանդութիւնը եւ առաջնապէս թրեւհայ ժողովուրդի ազգային անկախութիւնն ու բազմազան ազատութիւնը ձեռք բերելուց ու հաստատելուց յետոյ՝ այդպիսի գործընթացով շարունակել ընդհանուր հայութեան ազատագրութեան գործը, ազատել օտարների լծից ուստիայն ու պարսկահայր եւ կազմել այդ երեքից դաշնակցային ռամկայետական Հանրապետութիւն մը, որ համայն հայութեան համար նամա կը բանայ դիմելու դէպի Հեռուոր Նպատակը, դէպի Իտալական հասարակական կազմակերպութիւնը, դէպի սոցիալիստական աշխարհը, դէպ ուր պիտի դիմէ համայն մարդկութիւնը»: (Տես Պատմութիւն Մ Դ Հնչակեան Պատմութեան, Ա. Հատոր: Ա. Կիտուր):

Ինչպէս կը տեսնուի այդ մէջբերումին մէջ, հետեւողաբար Մայր Կուսակցութեան համընդհանուր գաղափարախօսութեան շրջագիծէն ներս՝ հնչակեան 20-ներուն Հաւատոյ Հանգանակը, հիմնականին մէջ կը բովանդակէր երեք սրբազան առաքելութիւններ: Առաջինը՝ կ'ընդգրկէր Մայր Կուսակցութեան մօտաւոր նպատակը, որ էր նախ եւ առաջ տէր կանգնելու այս պայմաններու իր նահատակութիւն թողնելու օսման եւ դարձելու կեղեկութիւնների հայ ժողովուրդի Արեւմտահայ գանգուածը: Օսման-

Ճար. ը էջ 18

ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԻՐ ԴԵՄ ԿԱՏԱՐՈՒԹՅԱԿ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

Երկուշաբթի, Յունիս 11-ին ՀՀ նախկին արտաքին գործոց նախարար, Բարգաւաճ Հայաստան կուսակցութեան պատգամաւոր եւ «Միվրիթ» հիմնադրամի հիմնադիր Վարդան Օսկանեան որպէս վկայ հարցաքննուած էր Ազգային Անվտանգութեան Ծառայութեան (ԱԱԾ) կողմէ՝ փողերու «լուսցման հարցով»:

ԱԱԾ մամուլի ծառայութեան տարածած հարցազրույթի համաձայն, քրեական գործով նախաքննութիւն կ'իրականացուի Միացեալ Նահանգներու մէջ արձանագրուած «Փոխմըր Մաթիթի-ըլզ» եւ «Հանթաման Ինթըրնէյշնըլ» ընկերութիւններուն պատկանող, Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ հիմնադրուած «Հանթաման Պիլոտիկ Փրոտաքթ» ընկերութեան 100% բաժնեմասը շուրջ 2 միլիոն տոլարով փաստացի վաճառելու, սակայն գործարքը ոչ ճիշդ պայմանագրային ձեւակերպուածներու արդիւնքով հարկային մարմնին չհերկայացնելու, անկէ յառաջացող հարկային պարտաւորութիւնները չհատարելու, ամերիկեան կողմից ցանկութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ ձգուած եւ բացառապէս բարեգործութեան համար նախատեսուած այդ գումարէն մօտ 1,135,000 տոլարը իրականութեան մէջ բարե-

ՀՀ Ազգային Ժողովի պատգամաւոր Վարդան Օսկանեան

գործական նպատակներուն չուղղելու, չօգտագործելու, այդ գումարը «Միվրիթ» հիմնադրամի հիմնադիր եւ նախագահ Վարդան Օսկանեանի եւ նոյն հիմնադրամի հոգաբարձուներու խորհուրդի անդամ Տիգրան Կարապետեանի անուամբ բացուած հաշուհամարներուն փոխանցելու, ինչպէս նաեւ գումարներուն մէկ մասը անձնական նպատակներով ապօրինի օգտագործելու դէպքերով:

Յունիս 12-ին Բարգաւաճ Հայաստան կուսակցութեան ղեկավար Գագիկ Ծառուկեանին պատկանող

Ճար. ը էջ 4

«ԵԱՀԿ ԿՐՆԱՅ ՕԳՆԵԼ ՂԱՐԱՔԱՂԻ ՀԱՐՑԻ ԿԱՐԳԱՒՈՐՄԱՆ, ԲԱՅՑ ԼՈՒԾՈՒՄ ՊԱՐՏԱԴՐԵԼ ԶԻ ԿՐՆԱՐ», - ԵԱՀԿ ՆԱԽԱԳԱՐ ԷՅՄՈՆ ԿԻԼՄՈՐ

Երեւանի մէջ տեղի ունեցած մամուլային ընթացքին ԵԱՀԿ նախագահ Էյման Կիլմոր (ձախին) եւ հիւրարար գործոց նախարար է. Նալբանդեան

Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութիւնը պէտք է կարգաւորուի տարածքային ամբողջականութեան, ազգերու ինքնորոշման իրաւունքի եւ ուժի չհիրաւուման սկզբունքներու հիման վրայ: Երեւանի մէջ Յունիս 12-ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի ընթացքին յիշեցուցած է ԵԱՀԿ գործող նախագահ Էյման Կիլմորը: «Իմ այցելութիւնը Հայաստան եւ Ատրպէյճան ուղղուած է այս ուղղութեամբ շատ խիստ տեղ

հասցնելուն: Մենք կը փափաքինք, որ հետամուտ ըլլան Սոչիի մէջ ձեռք բերուած համաձայնութեան: Ես յոյսով եմ, որ Փարիզի մէջ կայանալիք արտաքին գործոց նախարարներու հանդիպումը պիտի օգնէ նոր կեանք հարուղելու բանակցային գործընթացին: ԵԱՀԿ օժանդակ դեր կ'իրականացնէ եւ մենք չենք կրնար կողմերուն լուծում պարտադրել»,- ըսած է ան:

Ճար. ը էջ 5

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԱՐՉԱՆԱԳՐՈՒԹՅԱԿ Ե ԾՆԵԼԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԱԶՈՒՄ

Նախորդ տարուայ համեմատ այս տարուայ առաջին եռամսեակին Հայաստանի մէջ արձանագրուած է ծնելիութեան նուազում, որ կազմած է 5,7%, այս մասին տեղեկացուց Ազգային Վիճակագրական Ծառայութեան (ԱՎԾ) մարդահամարի եւ ժողովրդագրութեան բաժնի պետ Կարինէ Գոյումեան:

Ըստ Գոյումեանի, առաջին եռամսեակին ծնած է 9569 երեխայ. «Սակայն բնականոն յաւելեալ աճը՝ ծնունդները, կը շարունակեն գերազանցել մահուան դէպքերը»,- նշեց Գոյումեան՝ իբրեւ հակակշիռ բերելով վերը ըստածին եւ պարզաբանեց, որ ծնունդներուն եւ մահներուն տարբերութիւնը կը կազմէ 1616:

Կարինէ Գոյումեան նշեց, որ, ըստ մարդային տուեալներու, ծնելիութեան ցուցանիշը առաւել բարձր է Երեւանի մէջ՝ 12,3%-ով, բարձր է նաեւ Արարատի մարզին, Արմաւիրի եւ որոշ չափով ալ Արագածոտնի մարզերուն մէջ:

Ժողովրդագիր Ռուբէն Եգանեանի կարծիքով՝ տեղի կ'ունենայ այն, ինչ կը կանխատեսուէր, այսինքն՝ մահացութիւնը երթալով ոչ միայն պիտի հաւասարի, այլ պիտի գերազանցէ ծնունդները:

«Այդ փաստն արդէն առկայ է երկու մարզերում եւ երկիրն ուղիղ գծով գնում է այդ ուղղութեամբ: Դա պայմանաւորուած է նրանով, որ ծնողներ են դառնում 90-ականների՝ առաւել սակաւաթիւ սերունդը, բնականաբար, նրանք աւելի քիչ սերունդ են ունենալու, իսկ մահացութեան տոկոսը շարունակելու է մեծանալ: Իմ գնահատմամբ՝ 5-7 տարիների ընթացքում կ'ունենանք բնակչութեան բնական աճի բացասական մնացորդ», - ըսաւ Ռուբէն Եգանեան ու աւելցուց, որ ասոր գուցահեռ այսօր արդիւնաւէտօրէն չեն իրականացուիր այն միջոցառումները, որոնք կրնան կանխել յիշեալ ցուցանիշները:

Ըստ ժողովրդագիրին, գործօճներէն մէկը այն է, որ տնտեսական, հասարակական, քաղաքական առումով քիչ թէ շատ նշանակալից դրական տեղաշարժեր տեղի չեն ունենար, որոնք կը յանգեցնէ արտագաղթի չափերու աւելացման, որ կ'ուղեկցուի եզանակային արտագնայ աշխատանքով, որ դարձեալ բացասաբար կ'անդրադառնայ ծնելիութեան վրայ:

Ըստ Ռուբէն Եգանեանի, որպէսզի վերականգնուի պարզ վերարտադրութիւնը, անհրաժեշտ է, որ իւրաքանչիւր գոյգ ունենայ 2,2 երեխայ: «Եթէ ասիկէ պակաս ունենայ, ապա աճը չի կրնայ վերականգնուիլ»:

ԲԱՆԳԼԱԴԵՇԻ ՀԱՄՈՆ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆԸ

ՅԱԿՈՐԲԱԴԱԼԵԱՆ

ԲՀԿ խմբակցություններն պատգամաւոր վարդան Օսկանեանը յայտարարել է, որ Ազգային անվտանգություն կապուած իր հիմնադրած «Միվրի իրթաս» հիմնադրամի գործունէությունն հետ, որի վերաբերեալ քրէական գործ են հարուցել փողերի լուացման մեղադրանքով: Այդպիսով, ՀՀԿ-ԲՀԿ փոխյարարեալները կարծես թէ մտնում է հակադրությունն նոր փուլ, եւ այն, որ առաջին իսկ հարուածը գալիս է վարդան Օսկանեանի ուղղությունը, յուշում է, որ այդ փուլը կարող է շատ աւելի լուրջ լինել, քան այն, երբ ասեմք ձերբակալուեց Բանգլադէշի Համոն:

Վարդան Օսկանեանը չի ձերբակալուել, բայց նա որպէս վկայ է հրաւիրուել իր հիմնադրամի գործունէությունն առիթով բացուած քրդործի շրջանակում, փողերի լուացման կասկածանքով, ու այդ ամէնը յուշում է տեւական գործընթացի մասին: Այլ կերպ ասած, իշխանութիւնը Դամոկլեան սուր է կախում ԲՀԿ գլխին, ի դէմս այդ քրդործի: Միւս կողմից, այստեղ գուցէ ոչ այնքան ԲՀԿ գլխին է կախուած սուրը, որքան Ռոբերտ Քոչարեանին: Թէեւ Բարեաւաճ Հայաստանը պարբերաբար յայտարարում է, որ կապ չունի Ռոբերտ Քոչարեանի հետ, ու թէեւ Հայ ազգային կոնգրէսն էլ փորձում է այդ առումով դառնալ ԲՀԿ «ճշտի դետեկտորը», այդուհանդերձ, բացի Կոնգրէսի մի խումբ համակիրներից, թերեւս քչերին է հնարաւոր լինում համոզել, որ Քոչարեանի գործունէությունն ստանում են շատ-շատերը: Այդ թւում երեւի թէ իշխանութիւնը:

Ու չի բացուում, որ իշխանութիւնը վարդան Օսկանեանի գործողությունները կաղապարի մէջ վերցնելու պահանջով Գագիկ Ծառուկեանին ապարդիւն դիմելուց

յետոյ, ներկայում որոշել է արդէն ինքը լուրջ քայլեր ձեռնարկել այդ ուղղութեամբ: Ծառուկեանը մի քանի անգամ փորձեց Օսկանեանի գործունէությունն այսպէս ասած խիստ անհատականացնել, բայց իշխանութիւնը գուցէ պահանջում էր աւելի, ինչին էլ ԲՀԿ առաջնորդը կարող է պատասխանած լինել, որ ինքն անգոր է վարդան Օսկանեանին կառավարել, քանի որ նրա թիկունքն ապահովում է Ռոբերտ Քոչարեանը:

Այդպիսով, Սերժ Սարգսեանը թերեւս փորձում է Ռոբերտ Քոչարեանին նախ ցոյց տալ, որ Գագիկ Ծառուկեանը կարող է ինքս պահի պարզապէս ձեռքերը լուսնալ եւ անցնել մի կողմ, ոչ թէ դիրք գբողցնել Քոչարեանի ճամբարում իսկ միւս կողմից էլ թերեւս փորձում է ինքը իրավիճակ թելադրի նախագահի ընտրութիւնից առաջ, քանի դա չի արել Ռոբերտ Քոչարեանը:

Չի բացուում նաեւ իրադարձությունների մէկ այլ շարժառիթ: Հնարաւոր է, որ իշխանութիւնը պարզապէս ընդդիմութիւն է կերտում ԲՀԿ-ից, Ժանրի կանոններին համաձայն: Երբ ԲՀԿ-ն չմտաւ կողմից, շատ էին գնահատականները, թէ ԲՀԿ-ն չի կարող ընդդիմութիւն լինել, այլապէս իրական ընդդիմութեան դեպքում կ'ենթարկուէր հետապնդումների:

Հնարաւոր է, որ վարդան Օսկանեանին դրա համար էլ հետապնդում են, նախագահի ընտրությունն համար նրան պատրաստելով որպէս Սերժ Սարգսեանի ընդդիմադիր մրցակից: Սերժ Սարգսեանը այդպիսով կարող է միաժամանակ ունենալ ընդդիմադիր լինելու հարցում կասկած չյարուցող՝ եւ այդպիսով այլ ընդդիմութեան շանս չթողնող, եւ քրդործի միջոցով էլ միանգամայն վերահսկելի կամ կառավարելի մրցակից:

Պէտք է բացուել, որ Սերժ Սարգսեանն այդպիսով փորձում է արձագանքել Կոնգրէս-ԲՀԿ հնարաւոր նախագահական դաշինքին:

Բանն այն է, որ եթէ այդ երկու ուժերի խորհրդարանական ընտրությունն ստուերային գործակցութիւնը շարունակուի նախագահի ընտրությունն, ապա չի բացուում, որ միասնական թեկնածուն լինի Տէր-Պետրոսեանը, որպէս առաւել մեծ շանս ունեցող թեկնածու, քան ԲՀԿ որեւէ այլ թեկնածու:

ԲՀԿ-ն էլ կարող էր գնալ դրան, անգամ Ռոբերտ Քոչարեանը, քանի որ Տէր-Պետրոսեանով չաղթելու դէպքում այսպէս ասած անվտանգութեան երաշխիք կը լինէր ԲՀԿ խորհրդարանի խմբակցությունը, ինչպէս նաեւ այն, որ այդ խմբակցությունը կարող էր արագորէն համալրուել ՀՀԿ «առնեսներով» եւ մկներով, Տէր-Պետրոսեանին թողնելով խիստ փոքրամասնութեան նախագահ՝ դրանից բխող հետեւանքով:

Ըստ ամենայնի, վարդան Օսկանեանին դարձնելով որոշակի թիրախ, կամ վերցնելով կոնկրետ եւ բաւական լուրջ ու թերեւս հոգեմաշ թիրախի տակ, Սերժ Սարգսեանը թերեւս փորձում է նաեւ վերահսկելի դարձնել Կոնգրէս-ԲՀԿ դաշինքը եւ թոյլ չտալ, որ այնտեղ մէկնումէկն իրեն ուժեղ եւ սուվերէն գզալ: Այդ դաշինքը Սերժ Սարգսեանի համար վտանգաւոր է որեւէ մէկի սուվերենութեան պայմաններում, բայց եթէ կայ ԲՀԿ կառավարելիութիւն, ապա Կոնգրէսի սուվերենութիւնն անգամ արդէն ոչ մի էական նշանակություն չունի:

Թերեւս պարզ է, որ այդ դեպքում Կոնգրէսը չի գնայ միասնական տարբերակի, եւ ինչպէս խորհրդարանի ընտրությունը, առերեւոյթ պայքարելով Սերժ Սարգսեանի դէմ, Հայ ազգային կոնգրէսն ու ԲՀԿ-ն իրականում կը փոշիացնեն միմեանց ձայները:

Այստեղ իհարկէ առանցքային տեղ ունի Ռոբերտ Քոչարեանը, ով շարունակում է մնալ աներեւոյթ, խուսափել հրապարակային առձականութիւնից, բայց նաեւ որոշակիօրէն ազդել գործընթացների վրայ: Ի դէմս վարդան Օսկանեանի, Ռոբերտ Քոչարեանը թերեւս գտել էր ազդեցությունն ամենաօպտիմալ, նոյնիսկ «ոսկէ միջին» տարբերակը՝

ԻՆՔՆԱՅԵՎԱՆՔԻ ՊԱԿԱՍԸ

ԱՐԱՄ ԱՔՐԱՀԱՄԵԱՆ

Կարելոր յատկանիչներից մէկը, որը ես շատ բարձր եմ գնահատում մարդկանց մէջ, սեփական անձի նկատմամբ որոշակի հեգնական վերաբերմունքն է: Երբ մարդն ինքն իրեն չափազանց դուրս լուրջ է վերաբերուում, ես դժուարանում եմ նման մարդու հետ շփուել, նաեւ հարցազրոյց վերցնել, որովհետեւ ցանկացած պատասխանի մէջ նա անպայման կ'ընդգծի իր տիեզերական նշանակութիւնը ժամանակի եւ տարածությունն մէջ: Հասկանալի պատճառով քաղաքական գործիչներն այդպիսիք պէտք է լինեն. դե, էլ ինչի՞ համար մարդը պէտք է մտնի քաղաքականութիւն (մասնաւոր՝ մեզ նման փոքր եւ թերգարագացած երկրում), եթէ ոչ՝ ազգը փրկելու համար: Աւելի ցածր եւ անկարելոր առաքելութիւն «սիրելի ժողովուրդ ջան»-ը նրանից չի էլ սպասում: Հենց այդ պատճառով էլ քաղաքական գործիչների ճնշող մեծամասնութիւնը փթուած են հնդկահասակների նման: Մնացած մասնագիտութիւնների մարդկանցից գոնէ տեսականօրէն սպասելի է ինքնարնկալման մէջ որոշակի

հումոր: Բայց այդ հումորի պակասը, հաւանաբար, ընդհանրապէս բնորոշ է փոքր ազգերին: Նման հետեւություն կարելի է գալ՝ թէկուզ դատելով այն քննարկումներից, որոնք ծաւալուում են հայերի եւ ադրբեջանացիների միջեւ՝ համացանցային «ճակատներում»: Օրինակ՝ եթէ մէկը գրում է՝ «այսօր Երեւանում անձրեւ է եկել», ապա անպայման կը գտնուի մէկը, որն անպայման «քմենթներում» կը նշի՝ «ոչ թէ Երեւանում, այլ Ռեւանում, որն այդպէս է կոչուում ադրբեջանական Ռեւան 7-րդ խանի պատուին»: Ու գնաց անիմաստ եւ անպտուղ լեզուակուիւր: Չի գտնուում մէկը, որ ասի՝ «իջէ՞լ ենք Լուսինից, գաւթէ՞լ ենք ձեր պատմական հողերը՝ լաւ ենք արել: Եթէ փորձեք մեզ վրայ յարձակուել, աչքերդ կը հանենք»: Նոյնը՝ ներքին քաղաքական բանավէճում, որտեղ «կայունութեան» եւ «լեզվատիրութեան» ջատագովները ոչ մի կերպ չեն կարողանում իրար համոզել: Ամէն ինչ գալիս է սեփական անձի, սեփական քաղաքական խմբի կամ սեփական ազգի նկատմամբ որոշակի տարածությունից նայելու

անկարողութիւնից: Հայաստանեան իրաւապահ մարմինները նոյնպէս գուրկ են որոշակի ինքնահեգնանքից: Հակառակ դէպքում նրանք մի փոքր աւելի հարուստ երեւակայություն կ'ունենային: Թէ չէ՞ ստացուում է, որ մեր նախկին արտգործնախարարները «փիս բնաւորութիւն» ունեն փողեր լուալու: Գուցէ դա նրանց մօտ հոբբի է կամ համաճարակ: Բայց փաստ է. թէ Ալեքսանդր Արզումանեանը, թէ վարդան Օսկանեանը հենց որ մտան ակտիւ քաղաքականութիւն (ընդ որում՝ ընդդիմադիր դաշտում), նրանք իսկոյն միացրեցին իրենց «լուացքի մեքենաները», որպէսզի լուան արտասահմանեան «մութ ուժերից» ստացած տարադրամները: Չգիտես ինչու, լիչեցի «Աշնանային մարաթոն» ֆիլմը: Այնտեղ գլխաւոր հերոսը ինչ-որ պատմութիւններ է մոգոնում՝ կնոջից իր «լեւի գնալը» թաքցնելու համար: Եւ երբ նա ասում է, որ արտասահմանի պրոֆեսորին հանել է սթամբուլում, կիրը դրան հակադարձում է՝ «սթամբուլում մասին դու արդէն խաբել ես»:

կը՝ մի կողմից ստուերային դերակատարութեան ապահովում, իսկ միւս կողմից էլ հրապարակային քաղաքականութեան հարթութիւնում բաւական արդիւնաւէտ կոմունիկացիայի առկայություն:

Այդ իմաստով, փորձելով որոշակիօրէն արգելակել վարդան Օսկանեանի ընթացքը, Սերժ Սարգսեանը այդպիսով փաստացի բաւական դժուարին կացութեան առաջ է դնում Ռոբերտ Քոչարեանին, գրկելով նրան հրապարակային կոմունիկացիայից: Բանն այն է, որ թէեւ անձամբ հրապարակային քաղաքականութեան մէջ մտնելը Ռոբերտ Քոչարեանի համար յղի է բաւական բաց ուսկերով, այդուհանդերձ նրա համար անհնար է լինել քաղաքականապէս կենսունակ, ունենալով հրապարակային քաղաքականութեան կոմունիկացիա եւ ամբողջութեամբ լինելով ստուերում: Ահա թէ ինչու վարդան Օսկանեանի տարբերակը Ռոբերտ Քոչարեանի համար «ոսկէ միջինն» էր, եւ ահա թէ ինչու վարդան Օսկանեանին արգելակելով Սերժ Սարգսեանը բարդ վիճակում է դնում Քոչարեանին. էլ ով կայ, ինչ զգալի պոտենցիալ ունեցող գործիչ կայ, որով նա կարող է արդիւնաւէտ հրապարակային գործառույթ առաջ մղել:

Յատկանշական է, որ Սերժ Սարգսեանը ներկայում թերադրում է մի իրավիճակ, երբ հակառակ դիրքում կանգնողների այլընտրանք՝ Սարգսեանի թելադրած խաղի կանոնից դուրս գալու համար, մնում է միայն իրավիճակի որոշակի ապակայունացումը, ինչը սակայն այս պահին առաջին հերթին խիստ վտանգաւոր է դառնում հենց ապակայունացողների համար, նկատի ունենալով Ղարաբաղի հարցում վերջին զարգացումներն ու սրուած մթնոլորտը, երբ ցանկացած պատժիչ գործողութիւն փաստացի լեզվատիրանում է ինքնաբերաբար:

«ԼՐԱԳԻՐ»

ՄԱՍԻՍ ՇԱՐԱՔԱԹԵՐԹ
ՊԱՇՏՏՈՒՄԹԵՐԹ՝
ՍՈՑԻԱԼ ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱՆ ՀՆԱԿԵԱՆ
ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
Արեւմտեան Ամերիկայի Շրջանի

ԽՍՐԱԳԻՐ՝
ՏՕՔԹ. ԱՐՇԱԿ ԳԱԶԱՆՏԵԱՆ
ԽՍՐԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄ
ԳԱՐԻԷԼ ՍՈԼՈՅԵԱՆ
ՍԱՅԱԿ ԹՈՒԹՅԵԱՆ
ՅԱՌՈՒԹ ՏԵՐ ԴԱԻԹԵԱՆ

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԼԵՆԱ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

MASSIS Weekly
Organ of the Armenian Social Democratic Hunchakian Party of Western USA
1060 N. Allen Ave.
Pasadena, CA 91104
Phone: (626) 797-7680
Fax: (626) 797-6863
E-Mail: massis2@earthlink.net
http://www.massisweekly.com
(USPS 667-310) (ISSN 0744-334X)
Published Weekly
Except Two Weeks in August

ANNUAL SUBSCRIPTION RATES:
USA \$50.00, \$80.00 (First Class)
Canada \$125.00 (Air Mail)
Overseas \$225.00 (Air Mail).
All payments must be made in
US funds & Drawn on US banks.
Periodicals Postage Paid
at Pasadena CA.
Please Send Address Change To
MASSIS WEEKLY

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՏԻԳՐԱՆ ՍԱՐԳՍԵԱՆ. «ՈՐԵՒԻՑԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՆԹԱՏԵՔՍ ՉԿԱՅ»

«Ես բացառում եմ քաղաքական որեւէ ենթատեքստ», - Երեքշաբթի, Յունիս 12-ին յայտարարեց Հայաստանի վարչապետ Տիգրան Սարգսեանը՝ «Ազատութիւն» ռադիոկայանի ինտերնետով գնահատելով վարդան Օսկանեանի նախորդէին արած յայտարարութիւնը:

«Ես բացառում եմ քաղաքական որեւէ ենթատեքստ այս առումով, եւ որեւէից մէկին մեղադրանք չի ներկայացուել: Ընդհանրապէս, խօսքը գնում է նրա մասին, որ պէտք է պարզուեն որոշ հանգամանքներ: Եւ ցանկացած Հայաստանի Հանրապետութեան քաղաքացի համագործակցում է մեր ազգային անվտանգութեան կառուցների հետ, որպէսզի, եթէ կան տեղեկատուութիւններ, որոնք անհրաժեշտ է ստուգել, որպէսզի ստուգենք եւ վստահ լինենք, որ որեւէից ռիսկեր այդտեղ չկան: Եւ որեւէից քաղաքական ենթատեքստ պէտք չէ որոնել», - «Ազատութիւն» ռադիոկայանի հետ գրոյցում ասաց Տիգրան Սարգսեանը:

«Մէկ այլ երեւոյթ էլ կայ. երբ որ հասարակութեան մէջ պետութիւնը փորձում է ինչ-ինչ գործառնութիւններ իրականացնել՝ բացառելով այս կամ այն տեղեկատուութեան տակ թաքնուած երեւոյթները, միանգամից առաջ է մղում այն հանգամանքը, որ սա քաղաքական ենթատեքստ ունի», - ընդգծեց վարչապետը՝ ամփոփելով. - «Ուզում եմ հաւաստիացնել, որ որեւէից քաղաքական ենթատեքստ չկայ»:

Վարչապետին հարց ուղղեցինք, թէ ինչ ակնկալիք ունի

Հայաստանի վարչապետ Տիգրան Սարգսեան

խորհրդարանում սպասուող կառավարութեան ծրագրի քուէարկութիւնից: Կառավարութեան գործունէութեան հիմնադրոյթները, լիզեցնենք, վարչապետն արդէն քննարկել է Ազգային ժողովում ներկայացուած բոլոր քաղաքականութեան ներկայացուցիչներին հետ բացի Հայ ազգային կոնգրէսից: Խորհրդարանում ներկայացուած քաղաքական ուժերի մեծ մասը՝ «Բարգաւաճ Հայաստան»-ը, ՀՅԴ-ն, «Ժառանգութիւն»-ը եւ ՀԱԿ-ը դժգոհութիւն են հնչեցրել Տիգրան Սարգսեանի կառավարութիւնից՝ ասելով, թէ անցած 5 տարիների ընթացքում տրուած խոստումները չեն կատարուել, ակելին՝ աճել է աղքատութիւնն ու արտագաղթը:

«Համաձայն չեմ ձեր գնահատականների հետ, որովհետեւ ես ղեկավարում եմ այլ գնահատականներով», - ասաց Տիգրան Սարգսեանը: - «Որովհետեւ կան բազմաթիւ այլ կուսակցութիւններ, այլ մարդիկ, որոնք տալիս են օբեկտիւ գնահատականներ:

«ՍԱՅՄԱՆԱՄԵՐՁ ԳԻՂԵՐԸ ԴԱՏԱՐԿՈՒՄ ԵՆ»

«Փրկենք հայ գիւղը» նախաձեռնութիւնն դիմելով Հայաստանի Հանրապետութեան, Լեւոնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան, Սփիւռքի հասարակական կազմակերպութիւններին, քաղաքական գործիչներին, գործարարներին, ինչպէս նաեւ ՀՀ եւ ԼՂԶ իշխանութիւններին, յորդորելով գորակից լինելու «Փրկենք հայ գիւղը» շարժմանը եւ կոնկրետ աջակցութիւն բերել սահմաններէ բնակավայրերը վերականգնելու գործին:

Նախաձեռնութեան անդամ հրապարակախօս, արձակագիր, «Շուշի» ՀԿ նախագահ Բակուր Կարապետեանն լրագրողների հետ հանդիպմանը նշեց, որ խումբը մտածում է, որ սահմանամերձ գիւղերում պէտք է ոչ թէ նուիրատուութիւններ անել, այլ պէտք է ծրագրեր իրականացնել, օրինակ ներդնել մթերման կէտեր՝ գիւղացուն շահագրգռելու համար:

«Եթէ այսօր վճռական քայլեր չձեռնակուեն գիւղերը փրկելու գործում՝ վաղն ուշ կը լինի: Սահմանամերձ բնակավայրերի վերացումը լուրջ վտանգ է ներկայացնում թէ տնտեսական եւ թէ քաղաքական առումներով:

Նախաձեռնութեան մէկ այլ անդամ ԳԱԱ անդամ, Փիլիսոփայութեան, սոցիոլոգիայի եւ իրաւունքի ինստիտուտի տնօրէն Գէորգ Պօղոսեանն էլ ընդգծեց, որ մեր գիւղերն ամէն օր մահանում են եւ տարեկան գիւղական բնակավայրերից հազարաւոր մարդիկ են հեռանում:

«Գիւղը սահման է փակում, եթէ գիւղը չպահենք՝ կը կորցնենք Հայաստանը, մեր Երեւանը: Շատերի համար Հայաստանը Երեւանն է եւ դրանից այն կողմ ոչինչ չեն տեսնում: Նախկինում եթէ գիւղից գալիս էին Երեւան, ապա այսօր ուղիղ արտասահման են գնում», - ասաց նա:

Պարոն Պօղոսեանը նշեց, որ գիւղում պէտք է ստեղծել երկկողմ շահաւէտ պայմաններ: Նա առաջարկում է, որ գործարարները իրենց բիզնէսները տեղափոխեն գիւղական բնակավայրեր:

«ԱՆՇԱՐԺ ԳՈՅՔԻ ԳՆՈՐԴՆԵՐԸ ՊԱԿԱՍԵԼ ԵՆ, ՈՐՈՎՅԵՏԵԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՔԻՉ ՄԱՐԴ Է ՄԱՅՅԵԼ».- ՎԱՐԱԳՆ ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Հայաստանում անշարժ գոյքի շուկայում ակտիւութիւն չկայ, իսկ գնորդներն էլ պակասել են, քանի որ Հայաստանում քիչ մարդ է մնացել: Այս մասին, լրագրողների հետ հանդիպմանն ասաց բարերար, Վահագնի թաղամասի սեփականատէր՝ Վահագն Յովնանեանը:

«Դրամ չի պտտուի, մարդ չի մնացել, Հայաստանում գործը շատ բարդացել է: Տաքսերը (հարկերը՝ Tert.am) շատ բարդ են, ու ազի տալն ալ դժուար է: Միեւնոյն ժամանակ պէտք է ասել, որ Հայաստանում էլ տղամարդիկ չեն սիրում աշխատել, հիմնական մասը աշխատում են կին մարդիկ», - նշեց Վ. Յովնանեանը:

Վերջինս նշեց նաեւ, որ ինքն արդար է համարում՝ Մայիսի 6-ին Հայաստանում տեղի ունեցած խորհրդարանական ընտրութիւնները:

ՀԱԿ-Ն ԱՆԽՆԱ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ Է ԵՆԹԱՐԿԵԼՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆԵՐԻՆ ԹԷ՛ ԱԺՈՒՄ ԵՒ ԹԷ՛ ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ

Ազգային ժողովում ՀԱԿ-ն անխնայ քննադատութեան է ենթարկելու իշխանութիւնների գործողութիւնները: Յունիս 12-ին լրագրողների հետ հանդիպման ժամանակ ԱԺ-ում առաջիկայ անելիքներից խօսեց ՀԱԿ խմբակցութեան ղեկավար, ՀԱԿ համակարգող Լեւոն Զուրաբեանը՝ լիզեցնելով, որ ՀԱԿ-ն ունի 7 հոգանոց ֆրակցիա:

Նա նկատեց, որ քաղաքացիները ազատ կարող են մտնել ՀԱԿ-ի համապատասխան գրասենեակ ներկայացնել իրենց դիմումները: «Նրանք կարող են վստահաբար իմանալ, որ իրենց բարձրացրած դիմումը հասնելու է ԱԺ», - ասաց նա:

Զուրաբեանը նաեւ տեղեկացրեց, որ իրենք որպէս խորհրդարանական ուժ չստուգուեն նաեւ հնարաւորութիւն կ'ունենան ընտրական յանձնաժողովներում ներկայացուած լինելու:

«Լինելով խորհրդարանական ուժ այլեւս հնարաւորութիւն ունենք ընտրական յանձնաժողովներում նշանակելու մարդկանց, եւ մենք կ'օգտուենք այդ առիթից: Սա լրացուցիչ միջոց է պետականօրէն կազմակերպուող ընտրակեղծարարութիւնների դէմ», - ասաց նա:

ՀԱԿ պատգամաւորը տեղեկացրեց, որ ԱԺ-ում իրենց պայքարը զուգորդելու են հանրահաւաքային պայքարով, որի դրսեւորումը կը լինի Յունիսի 26-ին՝ Ազատութեան հրապարակում: «Այդ օրը շատ ասելիք ունենք՝ ՀԱԿ-ի ծրագրերի, վերջին միջազգային զարգացումների, նորաստեղծ կառավարութեան եւ նրա ծրագրի քննարկման վերաբերեալ», - ասաց նա:

Զուրաբեանը խօսեց նաեւ ԵՍԽՎ պատուիրակութեան հարցի շուրջ՝ նշելով, որ երէկ հանդիպել է ԱԺ գործող նախագահի հետ՝ պարզելու, թէ ինչու է ԱԺ-ն ԵՍԽՎ ամառուայ սեզոնին ուղարկում այն պատուիրակութիւնը, որն ընտրուած է հին ԱԺ կազմից: Յովիկ Աբրահամեանը պատասխանել է, որ նման քայլ կատարելը թոյլատրուած է՝ ԱԺ կանոնակարգօրէնքով: «Այսինքն՝ 6 ամիս հին պատուիրակութիւնն իրաւունքն ունի մասնակցի, ինչը մենք համարում ենք առնուազն տարօրինակ: Եւ եթէ իրաւունքն օրէնքով տրուած է, ապա ինքը պէտք է վարուէր համաձայն տրամաբանութեան, այսինքն՝ նոր կազմով նոր պատուիրակութիւն կազմէր, որը կ'արտացոլէր նոր ընտրութիւններից յետոյ արձանագրուած վիճակը՝ թէկուզեւ կեղծուած», - ասաց նա եւ եզրակացրեց, թէ դացրց է տալիս, որ իշխանութիւնները նորից վախենում են, որ կոնգրէսի ձայնը հասնի ԵՍԽՎ»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԸ ԴԱՏԱԴՈՒԼԻ ԿԸ ԴԻՄԵՆ

Յունիս 11-ին Հայաստանի 545 արտօնագրուած փաստաբաններ, որոնք նաեւ ՀՀ Փաստաբաններու պալատի միութեան անդամներ են, միացած են յայտարարուած փաստաբանական գործադուլին կամ ինչպէս իրենք կ'ըսեն՝ «դատադուլին»: Այս մասին յայտարարուեցաւ «Արմենիա Մարիթ» հիւրանոցին մէջ հրաւիրուած մամուլի ասուլիսի ժամանակ, որուն ներկայ էին քանի մը հարիւր փաստաբաններ:

Ինչպէս պարզուեցաւ ասուլիսին առաջ, մօտ 70-80 փաստաբաններ աւելի ուշ միացած էին Facebook ցանցով նախաձեռնած ստորագրահաւաքին: Հաշուի առնելով այս վերջին հանգամանքը պարզուեցաւ, որ Հայաստանի մէջ գործող փաստաբաններուն կէսէն աւելին միացած է այս նախաձեռնութեան: Յիշեցնենք, որ ՀՀ փաստաբաններու պալատը ունի 1152 անդամ: Այս մասին յայտարարեց Լուսինէ Սահակեան՝ աւելցնելով, որ փաստաբաններու պալատի Լոռիի եւ Շիրակի մարզերուն փաստաբանները լրիւ կազմով իրենց հետ են:

Նշենք, որ փաստաբաններուն միացած են շաբթ մը իրաւապաշտպաններ եւ նախկին իրաւաբաններ՝ «Հանրապետութիւն» կուսակցութեան անդամ, իրաւապաշտպան Արտակ Զէյնալեան, «Ժառանգութիւն» կուսակցութեան Զարուհի Փոստանջեան եւ Փաստաբաններու պալատի նախագահ Ռուբէն Սահակեան՝ որպէս շաբթային փաստաբան:

Tert.am -ին հարցումին, թէ ի՞նչ կը նշանակէ՝ «ալ աւելի ծայրայեղ միջոցներ», Հայկ Ալումեան նշեց, որ ալ աւելի ծայրայեղ կրնան ըլլալ ոչ թէ մէկօրեայ, այլ տասնօրեայ գործադուլը, որուն, օրինակ, կրնան միանալ եւ գուգորդուիլ փաստաբաններու պաշտպաններուն եւ վստահողներուն հացադուլը: Ինչպէս ներկայացուց Լուսինէ Սահակեան, նման առաջարկներ իրենց պաշտպանները արդէն ըրած են, սակայն այս անգամ փաստաբանները վերջիններիս առաջարկած են ձեռնպահ մնալ այս ծայրայեղ քայլէն: Սակայն, յաջորդ անգամ այլեւս այդպէս չեն ընել:

ՀՀ ԱՌԱՋԻՆ ՏԻԿԻՆՆ ԱԲԵԼԻ ՀԱՐՈՒՍ Է՛ ՔԱՆ ԱՍՈՒՍԻՆԸ

ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսեանի կինը՝ Ռիտա Սարգսեանը, իր ֆինանսական կարողութիւններով աւելի հարուստ է, քան նախագահ ամուսինը: Զոր հաշուարկներով, 2011 թ. Դեկտեմբերի 31-ի դրութեամբ Ռիտա Սարգսեանն ունի 8 մլն դրամ աւելի շատ գումար, քան Սերժ Սարգսեանը:

Դա են վկայում բարձրաստիճան պաշտօնատար անձանց էթիկայի յանձնաժողովից ստացուած գոյքի եւ եկամուտների յայտարարագրերը: Ըստ յայտարարագրի՝ 2011 թ. ընթացքում Սերժ Սարգսեանը ոչ շարժական, ոչ էլ անշարժ գոյք ձեռք չի բերել: Նա չունի նաեւ արժեթղթեր եւ այլ ներդրումներ, յանձնուած կամ վերադարձուած փոխառութիւններ:

Սերժ Սարգսեանն իր յայտարարագրում չի նշել նաեւ 8 մլն դրամը գերազանցող կամ դրան համարժէք արտարժողից աւելի արժէք ունեցող թանկածէք գոյք:

ՀՀ նախագահ Սերժ Սարգսեանի կինը՝ Ռիտա Սարգսեանը, իր ֆինանսական կարողութիւններով աւելի հարուստ է, քան նախագահ ամուսինը: Զոր հաշուարկներով, 2011 թ. Դեկտեմբերի 31-ի դրութեամբ Ռիտա Սարգսեանն ունի 8 մլն դրամ աւելի շատ գումար, քան Սերժ Սարգսեանը:

Դա են վկայում բարձրաստիճան պաշտօնատար անձանց էթիկայի յանձնաժողովից ստացուած գոյքի եւ եկամուտների յայտարարագրերը: Ըստ յայտարարագրի՝ 2011 թ. ընթացքում Սերժ Սարգսեանը ոչ շարժական, ոչ էլ անշարժ գոյք ձեռք չի բերել: Նա չունի նաեւ արժեթղթեր եւ այլ ներդրումներ, յանձնուած կամ վերադարձուած փոխառութիւններ:

Սերժ Սարգսեանն իր յայտարարագրում չի նշել նաեւ 8 մլն դրամը գերազանցող կամ դրան համարժէք արտարժողից աւելի արժէք ունեցող թանկածէք գոյք:

ԼՈՒՐԵՐ

ԼՂ-Ի ՇՈՒՐՋ ՌԱԶՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԿԵՐՍԿԱՍՄԱՆ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԶԵՌՆՊԱՅ ԶԻ ՄՆԱՐ. NEW YORK TIMES

2012-ի առաջին վեց ամիսներու ընթացքին Հայաստանի մէջ ուսանող ողջամարտական փորձնական թուիչներուն թիւը՝ նախորդ տարուան նոյն ժամանակահատուածին համեմատ՝ 20% աճած է:

«Ռուս զինուորականները կտրուկ աւելցուցած են թիւը Հայաստանի մէջ փորձնական թուիչներուն, որոնք առնչուած են Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան սրման հետ: Անոյ Ռուսաստան կը փորձէ հասկնայլ, որ ռազմական գործողութիւններու սկսման պարագային, ինքը ձեռնարկ չի մնար: Այս տարուան սկիզբէն մինչեւ հիմա թուիչներուն թիւը 20 % աւելի եղած է՝ հասնելով 300-ի», - կը գրէ New York times-ը:

Նման եզրակացութեան համար հիմք հանդիսացած են ուսանողական բանակի զօրավար Իկոր Կորպուլի խօսքերը, որ Interfax-ի ատրպէյճանական ծառայութեան ըսած էր, թէ ուսումնական թուիչներուն ընթացքին շեշտը կը դրուի իրական մարտերու ընթացքին զանոնք կիրառելու հմտութիւններու ուսուցման վրայ:

Պարբերականը չի շեշտուցած է, որ հրադարարի խախտման վերջին դէպքերուն ընթացքին երկու կողմերէն զոհուած է առնուազն 8 զինուոր:

New-York Times-ը գրած է, որ Ռուսաստան, Ֆրանսա եւ ԱՄՆ բազմիցս կոչ ըրած են Ատրպէյճանին եւ Հայաստանին՝ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութիւնը խաղաղ ճանապարհով լուծելու:

Պարբերականը նաեւ նշած է, որ ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան խորհուրդի ոչ մշտական անդամ Հանդիսացող Ատրպէյճանը դիմած է ՄԱԿ-ին՝ կոչ ընելով միջամտելու ինդիքի կարգաւորման՝ ԵԱՀԿ Մինսկի խումբի համախաղաղական միջոցով:

ԻՍՐԱԵԼԻ ՔՆԵՍԵՏՈՒՄ ԶԱՅՈՑ ԾԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԶԱՐՑՈՎ ՅԱՏՈՒԿ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄԸ

Յունիսի 12-ին, իսրայէլի Քնեսետը (խորհրդարանը) յատուկ նիստով քննարկել է Հայոց ցեղասպանութեան հարցը՝ իսրայէլ-Թուրքիա յարաբերութիւններէ շարունակուող վատթարացման ֆոնին, նկատուած է Times of Israel-ը:

Եւ հենց այս գործունէ է առաջնային քննարկման հարց դարձել այս թեմայով իսրայէլական լրատուամիջոցների խիստ սակաւ հրապարակումներում՝ երկրորդ պլան մղելով քննարկման արդիւնքները:

«Իսրայէլի խորհրդարանը նախկինում ձեռնարկ է մնացել այս հարցի շուրջ հանրային քննարկումներին՝ Թուրքիայի իշխանութիւնների հետ թշնամանք ստեղծելու մտաւարկութիւնից, որը Միջին Արեւելքում հրէական պետութեան քիչ դաշնակիցներից է», - գրում է Times of Israel-ը:

Պատահական չէ, որ Հայոց ցեղասպանութեան շուրջ քննարկումը համընկել է մտաւարկայէս այն նոյն ժամանակահատուածին, երբ 2 տարի առաջ տեղի ունեցաւ իսրայէլի զինուժի շարժակումը թուրքական ակտիւստների Mavi Marmara տորմիդի վրայ, որն ուղեւորում էր բլոկադայի մղ գտնուող Գազայի գոտի: Այդ յարձակման ժամանակ Թուրքիայի 9 քաղաքացիների սպանութիւնից յետո՛ւ:

տոյ իսրայէլ-Թուրքիա յարաբերութիւնները կտրուկ վատթարացել էին:

Քնեսետի խօսնակ Ռեուվեն Ռիվլինը ասել է, որ Հայոց ցեղասպանութեան քննարկումը կապ չունի իսրայէլի եւ Թուրքիայի լարուած յարաբերութիւնների հետ: Քննարկումը նախաձեռնել էր խորհրդարանական պատգամաւոր, «Մերեց» կուսակցութեան առաջնորդ Զահաւա Գալ-Օնը:

«Իբրեւ հրեաներ եւ իբրեւ մարդ արարած՝ մենք չենք կարող արհամարհել այս հարցը եւ մենք չպիտի չենք զիջենք բարոյականութեան մեր դիրքերը: Որպէս միջազգային ասպարէզու շրջանում մեր ժամանակահատվածը կարող է լինել մեր մեծ ժողովրդի ողբերգութիւնը»:

2011-ի Դեկտեմբերին քնեսետի Կրթական յանձնաժողովը առաջին անգամ քննարկել էր Հայոց ցեղասպանութեան հարցը՝ կրկին Գալ-Օնի նախաձեռնութեամբ:

Գալ-Օնն այս առիթով ասել է. «Տարիներ շարունակ իսրայէլը հաշուի է առել Թուրքիայի հետ իր յարաբերութիւնները: Սա կենտրոնական հարց է հայ ժողովրդի կտորածի ճանաչման առիթով, որը դեռ պէտք է տեղի ունենայ իսրայէլի Քնեսետում»:

«ՊՈԼՍԱՅԱՅ ԶԱՄԱՅՆՔԻ ՆԵՐՍՈՒՄ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՉԱԿԱՆ ԼՈՒՐՋ ԽՆԴԻՐ ԿԱՅ».- «ԱԿՕՍ»-Ի ԳԼԽԱՒՈՐ ԽՄԲԱԳԻՐ

«Ակոս» շաբաթաթերթի գլխաւոր խմբագիր Ռոբերտ Քոփթաշ

Օսմանեան կայսրութեան ժամանակ պոլսահայերն ունէին ազգային, կրօնական եւ քաղաքական ժողովներ, որոնք Թուրքիայի հանրապետութեան ստեղծումից յետոյ ճնշման տակ փակուեցին եւ մնաց միայն պատրիարքարան: Այն դուր եկաւ կրօնաւորներին, քանի որ պատրիարքարանի ձեռքում մնաց միակ ուժը: Այս մասին հայ եւ թուրք լրագրողների հետ գրոյցում ասաց Ստամբուլի հայկական «Ակոս» շաբաթաթերթի գլխաւոր խմբագիր Ռոբերտ Քոփթաշը:

Եւրասիա համագործակցութիւն հիմնադրամի եւ Ստամբուլի մշակութի համալսարանի Համաշխարհային քաղաքական գարգացումների կենտրոնի (GPOT) կողմից «Ազակցութիւն հայ-թուրքական յարաբերութիւնների բարելաւմը» ծրագրի շրջանակներում հայ եւ թուրք լրագրողներից կազմուած խումբը Ստամբուլում այցելեց «Ակոս»-ի խմբագրութիւն եւ գրուցեց գլխաւոր խմբագիր Ռոբերտ Քոփթաշի հետ:

Լրագրողների հետ գրոյցում Քոփթաշն անդրադարձաւ պոլսահայ համայնքի խնդիրներին՝ շեշտելով համայնքի ներսում կազմակերպչական բացը, որի մի քանի պատճառներ ունի: Քոփթաշի խօսքով՝ Օսմանեան շրջանում հայերն ազգային Սահմանադրութեան շրջանակներում մի շարք կառույցներ են ունեցել, որը հաւասար է եղել պետութեան մէջ պետութիւն հասկացութեանը:

«Սակայն հանրապետութեան հռչակումից յետոյ դրանք ճնշման հետեւանքով մէկ առ մէկ փակուեցին: Մնաց միայն պատրիարքարանը: Այս վիճակին կրօնաւորները վարժուեցին եւ այն նրանց դուր եկաւ, քանի որ պատրիարքարանը հայերի համար դարձաւ միակ ուժը:

Թուրքիան աւելի ժողովրդավար կը դառնայ, եթէ հայ համայնքը կարողանայ կամք ցուցադրել՝ վերականգնելով նախկին կառույց-մասնին նային, թէ այդ գումարները ինչպէս կը ծախսուին», - աւելցուց Օսկանեան:

Յունիս 12-ի երեկոյան յայտունի դարձաւ, որ արդէն իսկ յարուցում է քրէական գործ, որտեղ հիման վրայ մեղադրեալը կրնայ դատաւարտուել 6-12 տարի ազատազրկումով:

Քրէական գործ յարուցել է ետք, Վարդան Օսկանեան յայտարարեց, որ ինք համոզուած է, որ իր հանդէպ կ'իրականացուի քաղաքական հետապնդում:

ՀՀ սահմանադրութեան 66-րդ յօդուածի համաձայն, պատգամաւորը կարելի է իբրեւ մեղադրեալ ներգրաւել, կալանաւորել կամ անոր նկատմամբ դատական կարգով վարչական պատասխանատուութեան ենթարկելու հարց յարուցել, առանց Ազգային Ժողովի համաձայնութեան:

Յունիս 13-ին, «Ֆէյսպուք» իր էջին վրայ գրառում կատարելով, Օսկանեան տեղեկացուց, որ կրկին կանչուած է հարցընտութեան: «Այսօր կրկին հրաւիրուել էի Ազ-

ները: Բայց քանի որ պատրիարքարանն այս գաղափարին աջակցութիւն չի յայտնում, մենք այս հարցում դժուարութիւններ ունենք: Այսինքն՝ հիմա դժուարութիւնները երկուսն են՝ թէ պետութեան հետ հարցեր ունենք, թէ համայնքի ներսում ունենք հարցեր, այդ թուով կրօնաւորների եւ հիմնադրամների ստեղծութեանը հետ:

Այս ամէնն աւելի է դժուարացնում համայնքի կազմակերպման խնդիրը, որպէսզի հնարաւոր լինէր պետութեան դէմ հանդէս գալ ընդհանուր համայնքով», - նշեց Քոփթաշը՝ շեշտելով, որ հրեաները ունեն նման կառույց, որը կոչուած է ազգային կոմիտէ եւ դեկավարում է հրեայ համայնքին:

NEWS.am-ի թղթակցի այն հարցին, թէ ինչն է խանգարում, որ Ստամբուլի հայ համայնքի ազդեցիկ ներկայացուցիչները ձեռնամուխ լինեն համայնքը ղեկավարող քաղաքացիական կառույց ստեղծելուն, «Ակոս»-ի խմբագիրը պատասխանեց, թէ այս 100 տարիների ընթացքում համայնքի ազդեցիկները վարժուեցին առանց համայնքին հաշիւ տալու փակ դռների հետեւում գործել: «Դժբախտաբար նրանք իրենց շահերն աւելի են գերադասում՝ չմտածելով, որ համայնքը ղեկավարող կառույցն ազգին օգուտ է», - եզրափակեց Ռոբերտ Քոփթաշը:

ՎԱՐԴԱՆ ՕՍԿԱՆԵԱՆ ԻՐ ԴԵՄ ԿԱՏԱՐՈՒՄԸ

Մարտի 15-ին Մարտի 1-էն «Կենտրոն» հեռատեսիլի ալիքով ելոյթ ունենալով, Օսկանեան յայտարարեց, որ իրեն համար ԱԱԾ-ի կողմէ քրէական գործի յարուցումը անսպասելի եղած է:

«Մտքիս ծայրէն նման բան չէր կրնար անցնիլ: Ինծի համար ամէն ինչ եղած է անսպասելի: Ես իմ յայտարարութիւններուն մէջ ալ ըսած եմ, որ քաղաքականութեան նման գործելը ընդունելի չէ ինծի համար», - հաղորդումի ընթացքին ըսաւ Վ. Օսկանեան

Պատգամաւորը իր խօսքին մէջ յայտնեց, որ իր արարքին մէջ ոճրա-

գործական ոչ մէկ արարք եղած է, եւ ինք միշտ գործած է օրէնքի ծիրէն ներս: Ան գարմանք յայտնեց, թէ գործը ինչու կը քննէ ՀՀ Ազգային անվտանգութեան ծառայութիւնը: «Կը գարմանամ, թէ ինչու գործը կը քննէ ազգային անվտանգութիւնը, չէ որ ուրիշ մարմիններ ալ կան, որոնք կրնան նման բաները քննել», - ըսաւ Վ. Օսկանեան:

Իր խօսքին մէջ արտաքին գործոց նախկին նախարարը նշեց, որ «ինքը ոճրագործ չէ եւ չէր կրնար նման զարաշահումներ կատարել»:

«Ես նման բան չէի կրնար ընել եւ ոչ ալ «Սիվիլիթաս»ը կ'ընէր նման բան: Թող այն ժամանակ

գային Անվտանգութեան Ծառայութիւն՝ ցուցումներ տալու: ԱԱԾ-ի երէկ տարածած հաղորդագրութեան բովանդակութիւնից ալնայտ էր, որ յարուցում չ'ընդունուած էր շրջանակում ես հարցաքննում եմ ոչ թէ որպէս վկայ, այլ՝ կասկածաւ: Սա նկատի ունենալով՝ ես որոշեցի օգտուել իմ սահմանադրական իրաւունքից եւ ցուցումներ չ'տալ», - գրած է Օսկանեան:

Հայաստանի քաղաքական ընդդիմադիր շրջանակները գրեթէ բոլորն ալ այն կարծիքին են, որ Վարդան Օսկանեանի նկատմամբ առնուած քայլերը առնչուած են, վերջին շրջանին անոր ծաւալած՝ Սերժ Սարգսեանի դէմ ընդդիմադիր գործունէութեամբ: Շատեր համոզուած են նաեւ, որ Վարդան Օսկանեանի դէմ սկսած հալածանքը ուղղուած է Հայաստանի նախկին բռնապետ Ռոբերտ Քոչարեանի դէմ, որ նման գործելառճի հիմը դնողն էր Հայաստանի մէջ եւ որուն զօհը կը դառնայ այսօր՝ իր ամենէն մօտ անձը:

ՄԱՍԻՍ
ԱՍԵՆԱՎԱՍՏԱՅԵԼԻ ԱՐՔԻՐԸ ԶԱՅՐԵՆԻ ԼՈՒՐԵՐՈՒ

ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀԵՏ ՊԱՏԱՀԱԾԸ՝ ՄԵՍԻՋ ՌՈԲԵՐՏԻ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻՆ

«Հայելի»-ի Հարցազրույց «Ժառանգութեան» ներկայացուցիչ Արմեն Մարտիրոսեանի հետ:

- Պարոն Մարտիրոսեան, ինչ էք կարծում, ԲՀԿ ներկայացուցիչ Վարդան Օսկանեանի հետ երեկուայ պատահածի մեխանիզմը ունի որևէ ուղղում՝ հենց Վարդան Օսկանեանին, Ռոբերտ Քոչարեանին, թե՞ Գագիկ Ծառուկեանին:

Նախկին պատգամաւոր՝ Արմեն Մարտիրոսեան

- Ցանկացած պարագայում էլ իսկապէս արտաուճ է, որ մի օր յանկարծ պարզուած է, որ նախկին արտգործ նախարարները՝ սկզբում Ալեքսանդր Արզումանեանը, յետո՛յ՝ Վարդան Օսկանեանը, փող լուանալու հանդէպ մեծ սեր են տածում: Նախագահական ընտրութիւնների հետ առնչութիւն ունենալով հանդերձ՝ կարծում եմ, որ սա գուտ նախագահի թեկնածուների միջեւ պայքար է: Այնպէս որ, հարաւոր է, որ հենց էքս նախագահին ուղղուած մեսիջ է: Իհարկէ, սա չի կարելի բացատել:

- Իսկ Գագիկ Ծառուկեանին ոչինչ չէ՞ր աւուում այս դէպքով:

- Չեմ կարծում: Ես պատահածն աւելի շուտ վերագրում եմ Ռոբերտ Քոչարեանին ուղղուած մեսիջ:

- Իսկ հնարաւոր է, որ սա պայմանաւորուած եւ կեղծ միջադէպ է, որպէսզի 2013-ին ընդառաջ Վարդան Օսկանեանին օժտեն տառապեալ ընդդիմադիր գործչի որակներ եւ կենսագրութիւն:

- Չեմ կարծում: Բայց այս հաւանական սցենարի փայլուն իրագործման համար անհրաժեշտ է, որպէսզի Օսկանեանին էլ Ալեքսանդր Արզումանեանի նման կալաւաւորեն:

- Իսկ հնարաւոր է, որ կատարուածը կապ ունի սահմանին պատահած վերջին իրադարձութիւնների հետ, եւ այս միջադէպով ծածկադմփոց արուի տարածքների հետ կապուած ինչ-ինչ որոշումներ:

- Սահմանին կատարուածը մեր ներքաղաքական խնդիրների հետ կապ չունի: Դա աւելի շուտ Ադրբեյջանի հետ արտաքին քաղաքականութեան շրջանակներում է: Ադրբեյջանն աւելի շուտ մեր պաշտպանական դիրքերն էր ստուգում, եւ մեր տղաները ցոյց տուին, որ պատրաստ են հետ շարժուել ցանկացած դիւերսիոն գործողութիւն:

- Իսկ ինչ էք կարծում, ինչ է լինելու կառավարութեան ծրագրի ճակատագիրը:

- Կառավարութեան ծրագիրը, կարծում եմ, ԱԺ-ում մեծամասնութիւն կազմող ուժի կողմից կ'ընդունուի: Իսկ իրենց ընդդիմութիւն համարող ուժերը բացասական քուէարկութիւն կ'իրականացնեն, որովհետեւ ցանկացած պարագայում, նոյնիսկ ամենալաւ ծրագիրը հարաւոր է կեանքի կոչել միայն համապատասխան քաղաքական կամքի պայմաններում: Իսկ մեր երկրում տնտեսական մոնոպոլի համակարգ է, կառավարում է նոյն

մոնոպոլ ուժերի կողմից: Ուստի չեմ կարծում, թէ այս պայմաններում հնարաւոր է լաւագոյն ծրագիրն անգամ կեանքի կոչել: Խորհրդարանում յարմարաւէտ տեղաւորուած օլիգարխիան պէտք է այդ ծրագիրը կեանքի կոչի: Օլիգարխիան պէտք է նորմալ մրցակցային պայմաններ ապահովի:

- Վարչապետը հանդիպել է բոլոր ընդդիմադիր կեցուածք ունեցող ֆրակցիաների ներկայացուցիչների հետ, բացի՝ ԴԱԿ-ից: Ինչպէս կը մեկնաբանէք:

- Ես մեկնաբանելու խնդիր չունեմ այս հարցում, որովհետեւ դա վերաբերում է վարչապետին եւ ՀԱԿ-ին:

- Իսկ ի՞նչ խնդիր էր ուզում լուծել լինել վարչապետը, որ հանդիպում էր ԴԱԿ-ի, »ժառանգութեան« հետ:

- Ես կարծում եմ, որ այդ հանդիպումների իրականացումը նորմալ է, որովհետեւ մենք բազմաթիւ անգամներ տարբեր հարցերի շուրջ է՛լ քննարկումներ ենք ունեցել վարչապետի հետ, ե՛ւ օրինազօծեր են եղել, որ անընդունելի են եղել, ե՛ւ աշխատանքային հանդիպումներ են եղել: Նորմալ պրակտիկա եմ համարում:

- Ի՞նչ տպաւորութիւն ստացաք, երբ լսեցիք պաշտօնական լուրն այն մասին, որ Սամուէլ Ալեքսանեանին պատկանող «Նատալի ֆարմ» եւ «Ալեքս Գրիդ» դեղատնիքի ցանցը ենթարկուել է տուգանքների:

- Պաշտօնապէս չաչտարարեցին, որ տուգանքի է ենթարկուել: Տուգանքը կազմում էր 200 միլիոն դրամ: Ենթադրենք, բիւջէն «հարստացաւ» 200 միլիոնով: Բայց այն մարդիկ, ովքեր այդ հակամրցակցային պայմանների պատճառով տուժուել են, նրանք զրանից ոչինչ չեն շահել: Փոքր ու միջին բիզնես կոչուածը նորից նոյն տուժեալ վիճակում է, որովհետեւ այդ օլիգարխը, միւսներն է, վաղը չէ միւս օրը իր մոնոպոլի դիրքը չարաշահելով՝ տասնեակ հարիւրաւոր միլիոններ է ստանալու: Այնպէս որ, ինձ համար կարեւորն այն է, որ Սամուէլ Ալեքսանեանը տուգանուեց: Ինձ համար կարեւոր է, որ փոքր ու միջին բիզնեսը դարձեալ ոչինչ չշահեցին, ըստ էութեան:

ՀԱՐՅԱԶՐՈՅՑԸ՝ ՄԱՐԻՆԱ ԲԱՂՂԱԳԻԻԼԵԱՆԻ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՆ ԱՅԼԵԻՍ ԱՆՑԵԱԼ ԵՆ, ՆՈՐ ՀՈԳՍԵՐ ԵՆ ՊԱՐՈՒՐՈՒՄ ԵՐԿՐԻՆ

ՄԱՐԻՆԱ ԽԱԶԱՏՐԵԱՆ

Թէեւ բոլորին է յայտնի, թէ այս ընտրութիւններն ինչպիսի հնարամտութիւններով անցան, սակայն ի վերջոյ այս անգամ չկրկնուեց նախորդ խորհրդարանական ընտրութիւններից յետոյ լարուածութիւնը: Նախօրօք զժողով, թէ ոչ՝ բոլոր քաղաքական ուժերը յայտնուեցին խորհրդարանում: Բացի դրանից՝ չնայած ՀՀԿ-ի ներսում որոշ արմատական տրամադրութիւնների, ՀՀԿ առաջնորդն ինքը ոչ մի կերպ եւ ոչ մի առիթով չարեց իրավիճակը: Իսկ խորհրդարան անցած երկու մեծ ուժերի յետընտրական լուռ պահուածքն առհասարակ առայժմ լիցքաթափեց լարուածութիւնները գոնէ ամառուայ ամիսների մասով: Հիմնական ինտրիգը, թէ ի վերջոյ ԲՀԿ-ն նախագահի սեփական թեկնածու ունենալու է, թէ, այնուամենայնիւ, այս անգամ պաշտպանելու է նախագահի թեկնածութիւնը, մնաց աշնանը: Այժմ քաղաքական շրջանակները զբաղուած են յոյժ կարեւոր գործով՝ պաշտօնները բաժանելով կիսելով, այն եւս հրապարակային լրախօսքի վրայէն թեղի ունենում, սա նոյնպէս մի պահ շեղում է հանրութեան ուշադրութիւնը, հանրութեանը վարակում այն նոյն անորոշ սպասողականութեամբ, ինչ որ որդեգրել են հիմնական քաղաքական ուժերը՝ իրական թե՛ ձեւացրած: Բոլորը կարծես սպասում են Գողոցին, բայց Գողոցն մինչեւ աշուն գոնէ չի գայ: Իսկ այն տեղային նշանակութեան մերձընտրական գործընթացները ոչինչ չեն որոշելու եւ աւելի շուտ այս պահին ընթացակարգային նշանակութիւն ունեն: Ասենք՝ Սահմանադրական դատարանն աւելի վաղ մերժել էր ՀԱԿ-ի դիմումը՝ համաձայնական կարգով ընտրութիւնների արդիւնքներն անվաւեր ճանաչելու մասին, կամ՝ երէկ մերժել է մեծամասնականով թիւ 37 ընտրատարածքի ՀԱԿ-ի թեկնածու Սամուէլ Յարութիւնեանի դիմումը, որով վիճարկուած էր այդ ընտրատարածքից պատգամաւոր դառնալու (ՀՀԿ-ի աջակցութեամբ Հայկ Գրիգորեանն է դարձել պատգամաւոր) մասին ԸԸՀ որոշումը: Այդ կարգի գործընթացներից մարդիկ ոչինչ համարեա չեն սպասում, ու կոնկրետ վերը նշուածները պետք են ՀԱԿ-ին՝ Եւրոպական դատարանի անուն էր տալիս Լեւոն Զուրաբեանը, «զապաս խողբի» տպարակին են լցնում հիմնականից:

Մի շարք իրադարձութիւններ աւելի են հեռացնում ընտրութիւնների վերաբերեալ կրքերն ու մտածումները՝ դրանք այլեւս անցած էտապ դարձնելով. ողջ մամուլն ամէն օր յայտնի եռանդով է լծուել այս ու այն մարդուն նշանակել-հանելով, այնպիսի մի մրցակցաք է՝ որ լրագրողը շուտում եւ որտեղ կը նշանակի, որ մի պահ մտածում ես, թէ այդ բոլորը յատուկ կարգաւորում է, որպէսզի մարդկանց զբաղեցնեն, այսինքն՝ հասարակութեանն ապահովեն տեսարաններով՝ հացը պակաս է քանի որ:

Ընտրութիւններից յետոյ էլ մի քանի օր բոլոր քաղաքական ուժերը ջուր առան բերանները՝ բոլորով սպասում էին ԲՀԿ-ի՝ կոալիցիոն մտնել-չմտնելուն: Մի խօսքով՝ դազն անցաւ:

Այս քանի օրն էլ նոր մտահոգութիւններ կան հասարակութեան համար՝ հայոց սահմաններում թշնամու դիվերսիաներ են, հետն էլ՝ տիկին Քլինթոնի բազմանշանակ շրջայցը (Երեւան, Թբիլիսի, Պաքու, Անքարա) տարածաշրջան՝ էնքան մտմտալու բան կայ այս առիթներով, որ ընտրութիւնները, է, մնացին չարժուած սարերի յետևում: Ընդ որում, այցի արտաքին՝ երեւացող մասը տեսանք, սակայն անյայտ մասի մասին ոչինչ չգիտենք՝ ենթադրութիւնների դուռը բաց է թողնուած ու դրանց համար տարածաշրջանային թնջուկների նիւթն առատ՝ իրանի միջուկային ծրագիր, հակահակաբեկչական թեմա, ԼՂ կարգաւորում եւ այլն: Գումարած Հայաստանի սահմանին իրեն անկառավարելի պահող հարեւան, որ չգիտենք՝ Քլինթոնի հարեւանը, թե ինքն իրեն էր գոտեպնդում անիմաստ դիվերսիայով՝ «գոռա, որ չվախենաս» սկզբունքով: Բայց որ մեր տղաների կեանքեր խլող այդ հարեւանին ոչ միայն պետք էր տեղը ցոյց տալ, այլ նաեւ նախօրօք վնասակերտել, դիվերսիայի միտքն իրականութիւն դարձնելը բնում խեղդելով, որպէսզի հայ մայրերը չզգային իրենց որդիների մահը, դա կարելի է մեր պաշտպանութեան թերացումը համարել միանշանակ: Զէ որ նախադէպը վերջին շրջանում եղել էր, ուրեմն՝ մերոնց զգոնութիւնն է պակաս եղել, ու հենց զինուորական դատախազն էր ասում սահմանին հայկական կողմի զգոնութիւնն աւելացնելու մասին:

Հիմա թէ ինչո՞ւ էր ժպտում տիկին Քլինթոնը այդ մահերի մասին լսելուց յետոյ, չգիտենք: Եւ չգիտենք, թէ ինչ է կ'աւի նա Ալիեւին այդ առիթով, բայց երես առած ատրպէյճանցիք մի օր յետոյ որ նորից դիվերսիա կատարեցին եւ շան ծեծ կերան ու 5 ու աւելի գոհ էլ տուեցին, տեսնես դաս ստացա՞ն, եւ ամենակարեւորը՝ ի՞նչ մեսիջներ էր յղում Ալիեւն աշխարհին իր այդ դիվերսիաներով: Կռուա՞ն ստացաւ իր կարծիքով, թե Քլինթոնի ձեռքը կռուան տուեց, եւ առհասարակ՝ ի՞նչն ինչի՞ հետ է ենթաթեթիւ կապուած մեր տարածաշրջանում, որտեղ բոլորը բոլորին սպառնում են, ու ամէն մէկին միւսի դէմ մահականեր եւ կռուաններ են հարկաւոր: Ու այդ բոլորի մէջ մենք, մեր երկիրը ո՞նց ենք լող տալիս, ի՞նչ են աւնում ու տալիս՝ մակերեսում գտնուող երկու երկրների (Հայաստանի եւ ԱՄՆ-ի) «վերընթաց զարգացման» եւ ԱՄՆ-ի՝ տարածաշրջանում բարձր դերի մասին մեր նախագահի հնչեցրած գնահատականներից այն կողմ: Ի՞նչ սպասումներ ունենք արեւմտեան վեկտորից, ու ի՞նչ ենք հակադրելու կամ հաւասարակշռելու Ռուսաստանի ենթադրութիւնը դժգոհութեանն այս առիթով, եւ առհասարակ, մեր գլխաւոր ռազմավարական գործընկերոջը տարածաշրջանում, որի քաղաքականութեամբ ստեղծուած ՀԱՊԿ-ի արագ արձագանքման ուժերի արագ արձագանքման արագութիւնը, Աստուած մի արասցէ, մի օր ու մի անգամ հաշուելու ենք, այս անգամը չէ՞ր դեռ: Այս բոլորի տակ արդեօք ԼՂ խնդրի երկու կողմից՝ ի նպաստ սեփական երկրի լուծման երաշխիք ստանա՞լն է:

Շաքր էջ 19

ԵԱՀԿ ԿՐԱՅ ՕԳՆԵԼ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՅԻՆ

Շարունակուած էջ 1-էն

ԵԱՀԿ գործող նախագահ էյմոն Կիլմօր նաեւ նշած է, որ ինք անձամբ կ'աջակցի ԵԱՀԿ Մինսկի խումբի համախաղաղարարական միջնորդական ջանքերուն, «ԵԱՀԿ-ը կրնայ օգնել պետութիւններու եւ

ժողովուրդներու միջեւ եղած տարբերութիւնները կամըջելու հարցով: Մենք կրնանք երկխօսութեան ֆորում ապահովել եւ օգնել կողմերուն ամրապնդելու հրադադարը եւ գտնելու բանակցութեամբ լուծում», - ըսած է Կիլմօր:

ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐԸ

ՄԵԹՐ ՊԱՐԳԵՒ ԴԱԻԹԵԱՆ

Երբ պատանի էի, զիս խորապէս տպաւորած է հօրս կողմէ պատմուած կամ յիշատակուած դէպք մը, որու մէջ կ'ըսուէր թէ Հնչակեան դեկաւար գործիչ Փարամազը, թուրք պետական հետապնդումի ենթարկուած ըլլալով, ու երկար ժամանակ որպէս փախստական իր հարազատ ընտանիքէն հեռու ապրելով, օր մը գաղտնորէն եւ ծպտուած վիճակով կ'այցեւէ իր տունը, եւ իր կնոջ ու զաւակներուն կը տեսնէ առանց յայտնելու անոնց իր ինքնութիւնը:

Հիացած եմ անոր գորաւոր կամքին եւ անձնուրաց նկարագրին վրայ, եւ խոնարհած եմ անոր ազգային ազատագրական պայքարի գործին հանդէպ ունեցած նուիրումին եւ զոհաբերութեան մակարդակին առջեւ: Թողած սեփական տուն ու ընտանիք, Փարամազ իր ժամանակակից հայ ազատամարտիկներու հետ, հայ օժախն ու ընտանիքը ստրկութենէ դուրս հանելու եւ պատուաբեր կեանք ու ազգային պետականութիւն հաստատելու սրբազան գործի լծուած էր: Եւ պատահական չէ երբեք, որ Փարամազ եւ իր նմանները, կախաղաններու վրայ կամ ալլուր, մահ կամ ազատութիւն երգելով, քաղցին դէպի հայ ազգի անմահներու պանթէոնը, որու արիւնտ կամարներուն վրայ կը բարձրանայ հայ ներկայ պետական կառուցը:

Փարամազի հուշակաւոր ճառը, արտասանուած իր դատավարութեան ընթացքին, եւ որուն իմաստալի բովանդակութիւնը մղած էր թուրք դատաւորին հիացմունքի եւ յարգանքի խօսք ուղղել իր ամպլինոնէն, ըսելով թէ, «ինչէր չէին կարող ընել ձեզի պէսները .....», ցոյց կուտայ Հնչակեան ազգային-քաղաքական մտքի ներկայացուցիչ Փարամազի իտէլապաշտ պատրաստութիւնը, եւ իր ազգին դատը լաւապէս պաշտպանելու անոր անսահման կարողութիւնը:

Հնչակեան Քսան Կախաղանները, առաջնորդութեամբ Մեծն Փարամազի (ինչպէս ան յետ-մահու արժանաւորապէս կոչուեցաւ), կը խորհրդանշեն թուրքին կողմէ հայ

ազգի ազատագրական պայքարին դէմ պատժական հարուած տալու ամենէն բացայայտ եւ նշանակալի պատկերներէն մէկը: Օսմանեան Կայսրութեան տարածքին ամենէն աւելի հուշակաւոր հրապարակներէն նկատուող Պայքարի հրապարակին վրայ կախաղան հանելով Հնչակեան Քսանները, թուրք իշխանութիւնը կ'ուզէր ըսել արար աշխարհի, թէ հայութեան համար ազատ ու անկախ պետութիւն պահանջողները վիճակուած էին կախաղանի վրայ լռեցուցուելու եւ ոչնչացուելու:

1915-ի Ապրիլ ամսուն, թուրքը, հայ մտքի ընտրանին գիշերով գաղտնորէն ձերբակալելով, եւ անորոշ ուղիներու վրայ գալն աչքերէ հեռու սպաննելով, Հայութեան դէմ առելութիւն կը կիրարկէր եւ ցեղասպանութեան գաղտնի մեթոտ կը գործադրէր: Նոյն թուրքը, ամիս մը ետք, 1915-ի Յունիս ամսուն, ոչինչ ծածկելու խտտութեամբ, հուշակաւոր Պայքարի հրապարակին վրայ եւ աշխարհի աչքին առջեւ, բացայայտորէն կախաղան հանելով Հնչակեան Քսանները, Հայութեան անկախութիւն եւ ազատութիւն տեսչացող սրտին եւ ոգիին դէմ մահապատիւ կը գործադրէր:

Գրեթէ տարի մը ետք, նմանօրինակ արարքով, 1916-ի Մայիս 6-ին, թուրքը այս անգամ կախաղան կը հանէր, Պէյրութի եւ Դամասկոսի ամենէն հուշակաւոր հրապարակներու վրայ, Պուրճի հրապարակ Պէյրութի մէջ եւ Մարտի հրապարակ Դամասկոսի մէջ, 21 Արաբ ազգային դեկաւարներ, որոնք յանդգնած էին գաղտնորէն նամակ յանձնել Պէյրութ գտնուող Ֆրանսայի հիւպատոսին, խնդրելով անոր պետութեան օգնութիւնը, հիմնելու համար Օսմանեան լուծէն ձերբագատուած ազատ ու անկախ Մեծն Սուրիան:

Երկու նմանօրինակ դէպքերուն ալ, թուրքը իր պետական ամբողջականութեան դէմ դաւադիր կը նկատէր Հայ եւ Արաբ ազգայինները, եւ գանոնք կախաղան կը հանէր ճգմելու համար անոնց ազատատենչութիւնը եւ վերջ դնելու համար անոնց ժողովուրդներու դէպի անկախութիւն տանող ազգային պայքարը:

Այսօր, Մայիս 6-ը կը նշուի

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՔՍԱՆ ԿԱԽԱՂԱՆՆԵՐՈՒՆ ԶԱՐԵՐ ...

ԿԱՐԱՊԵՏ ՓԻԼԻՊՈՍԵԱՆ

Խաւա~ր որջին մէջ դահիճին մարդախանձ,
Ո՛վ Կենսունակ ու լուսափիւռ
Հայորդիք,
Բերոսաբար եւ անտրտունջ, չեղաք լաց,
Նենգօրէն երբ ոլորեցին կապը պիրկ:

Մահաշշուկ կառափնատի տակ ձողիմ,
Անվերապահ բաղձանքները Ձեր ցեղիմ,
Գոռացիք դուք՝ խիզախօրէն,
Ու փակեցիք աչքերը Ձեր առ եթեր:

Անշնչացած դիակներու շուրջ յանկարծ,
Բոցանշոյլ փայլատակեց հուր ու կայծ,
Ու հուրն էր ա՛յդ, կայծը կարմիր կրակէ,
Որ պաշտեցինք, պաշտենք պիտի, որ թանկ է:

Հո՛ն, ուր տուիք մեկնումի տխուր հրաժեշտ,
Խորան մը կայ ... Նուիրումի՛ ... լուսակերտ,
Հո՛ն ուր թռաւ Ձեր վերջին շունչն այնքան հեշտ,
Կայ ուղի մը՝ Գաղափարի յենակէտ:

Ուղին փշոտ, ուր ունեցաք անյոյզ վագր,
Կոխտած են բոլոր տկար ստրուկ ազգք,
Բայց Ձեր կորով, արիւթիւն, Ձեր դրուագ,
Խիստ հազուադէպ պատմութեանց մէջ մենք գտանք:

Դուք Ձահերն էք արարչութեան՝ մեզ ընծայ,
Ազգը թշուառ Ձեզմով միայն պիտ ցնծայ,
Սիւներն էք դուք հաւատքին վեհ, լուսերանգ,
Դուք մեզ տուիք կենդանութիւն, յոյս եւ կեանք:

Քօտքէմն

որպէս Նահատակաց Օր Լիբանանի եւ Սուրիոյ մէջ: Յուսալի եւ փափաքելի է որ օր մը, Յունիս 15-ն ալ նշուի Հայաստանի մէջ որպէս Հնչակեան Քսան Կախաղաններու յիշատակութեան ազգային տօն: Մայիս 6-ին, Արաբ Քրիստոնեայ եւ Իսլամ ազգայիններէ բաղկացած կախաղան բարձրացողները իրենց համայնքային պատկանելիութենէն անցան ու յետ մահու դարձան համազգային պատկանելիութիւն Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Հնչակեան Քսաններն ալ իրաւունք ունին, յետ մահու, կուսակցական պատկանելիութենէ անցնելու դէպի ընդհանուր հայութեան կողմէ ընդունուած, յարգուած եւ ճանչցուած համազգային պատկանելիութիւն: Հոս պէտք է գնահատանքով նշել, մեր սփիւռքահայ ժողովուրդի բոլոր քաղաքական, գրական եւ եկեղեցական մարմիններու եւ կողմերու կողմէ ցոյց տրուած յարգանքը Քսաններու յիշատակին հանդէպ:

Հնչակեան կուսակցութեան 125-ամեայ պատմութեան մէջ մասնաշատուկ տեղ եւ իմաստ ունին Քսան Կախաղանները: Անոնց նահատակութիւնը անսպառ ուժ եւ եռանդներ շնչած է եւ տակաւին կը ներշնչէ Հնչակեան սերունդներուն: Ամէն Հնչակեան հպարտութեամբ կը կրէ իր կուրծքին վրայ ոսկէ մետալ մը, որուն վրայ քանդակուած կը մնան անունները Քսան Կախաղաններուն: Քսաններու հաւաքական նահատակութիւնը բարոյական անսպառ գանձ մըն է որ բոլոր Հնչակեան սերունդներուն կու տայ հպարտութեամբ լեցուցելու իրաւունքը, եւ «սերունդներ դուք ձեզ ճանաչէք» ազգային կոչին անսացող ինքնագիտակցութիւն մը: Քսանները մշտաբար աստղեր են որ մեր հոգիները կը լուսաւորեն ազգային գիտակցութեամբ, հայրենասիրութեամբ, եւ ազատատենչութեամբ: Անոնք արժանի են կոչուելու ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ Քսան Կախաղանները:

ԳՐԱԻՈՒԱԾ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐ

Միջոցառումներ նուիրուած Ս.Դ.Ն.Կ.-ի 125 ամեակին

- Սեպտեմբեր 16, 2012
Հայաստանի Անկախութեան Փառատօն
- Սեպտեմբեր 21, 2012
Ազգային Երգերու Երեկոյ
- Հոկտեմբեր 27, 2012
Միօրեայ Գիտաժողով
- Նոյեմբեր 18, 2012
125 Ամեակի Եզրափակիչ Հանդիսութիւն

Ս. Դ. ՀՆՉԱԿԵԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ 125-ԱՄԵԱԿ ՌՈՒԲԷՆ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

ՏՈՒԹ. ԵՂԻԿ ՃԵՐԷՃԵԱՆ

Ս.Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան առաջին սերունդի ինքնատիպ գործիչներէն է Ռուբէն Պէրպէրեան: Յարաբերաբար կարճ կ'ըլլայ անոր կուսակցական կեանքը: Բայց այդ կարճ միջոցի ընթացքին անոր ունեցած արդիւնաւէտ գործունէութիւնը, գինք անպայմանօրէն կը դասէ 125-ամեակի անմահ կերտիչներու շարքին:

Ռուբէն Պէրպէրեան ծնած է 1873ին, Տոնի Ռոստովի-Նոր Նախիջևեան քաղաքը: Հայրը՝ բժիշկ, ազգասէր եւ ուսումնասէր, եղած է Միքայէլ Նալպանտեանի գործակիցներէն:

Պատանի տարիքէն հանդէս կը բերէ սէր եւ նախաձեռնութիւն դէպի հասարակական աշխատանքը: 1889ին, կը խմբագրէ ազգայնական ուղղութեամբ «Տարերք» աշակերտական երկչաբաթաթերթը (իւրաքանչիւր թիւ երկու ձեռագիր օրինակ), որ Ռ. Պէրպէրեան կարդալ կու տայ քաղաքի հայ աշակերտութեան (1): Շուրջ տարի մը անց, ձեռք կ'անցնի «Հնչակ»ի թիւ մը. կը տարուի անոր գաղափարներով. անմիջապէս 3 ուրբի նուէր եւ յօդուած մը կը յղէ «Հնչակ»ի խմբագրութեան (որ չի տպուիր գաղտնապահական պատճառներով): Կը դադարեցնէ «Տարերք»ի հրատարակութիւնը եւ իր ընկերներով կը դառնայ «Հնչակ»ի բարոյիչ:

1890ին, բարձրագոյն ուսման համար Ռ. Պէրպէրեան կը մեկնի Ժընև եւ կը հետեւի քիմիագիտութեան: Տակաւին ուսման առաջին աստիճանները ոտք չկոխած, կը շտապէ հնչակեան կեդրոնատեղին: Կը ծանօթանայ Ալեքսի Նազարբէկի եւ այդ շրջանին «Հնչակ»ի շուրջ համախմբուած ուսանողներուն՝ Ալեքսանտր Աթաբեկեան, Յովնան Դաւթեան, Բարսեղ Զաքարեան եւ այլոց հետ: Կը յաճախէ ուսանողական երեկոներուն, ուր կը քննարկուէին ընկերային հարցեր: Ընդլայնուած հաւաքներուն կը դասախօսէր Պլեխանով: Այդ դասախօսութիւններու եւ յամառ ընթերցումներու շնորհիւ Պէրպէրեան կը գրէ. «Երբ սկսեցի ծանօթանալ ընկերակցութեան գաղափարներին, յափշտակուեալ այնքան մեծ էր, որ ես ընթերցանութեան նուիրեցի օրական 10-12 ժամ» (2), ան կը դառնայ համոզուած եւ խորացուած ընկերավարական: Ռ. Պէրպէրեան «Հնչակ»ի խմբագրութեան եւ կեդրոնական վարչութեան գրասենեակին մէջ կը կատարէ գրագրային աշխատանքներ եւ աւելի ուշ կ'աշխատակցի «Հնչակ»ին եւ «Գաղափար»ին:

1891ի ամբան, Ռ. Պէրպէրեան կը ստանայ իր առաջին կուսակցական յանձնառութիւնը: Ան, Կեդրոնական վարչութեան կողմէ կը լրագորութի, ամառնային արձակուրդի ժամանակ, Ռուսաստանի եւ Անդրկովկասի տարբեր քաղաքներուն մէջ հանգանակութիւններ, Արեւմտահայաստանի ազատագրութեան նպատակին: Դէպի իր ծննդավայրը վերադարձի ճամբուն վրայ, առաջին հերթին ան կ'այցելէ Փէթերսպուրկ, ուր իր շուրջ կը

համախմբէ շուրջ 50 ուսանողներ եւ աչքի ինկող հայեր: Անոնց կու տայ շարք մը գեկուցումներ: Կը կազմուի Փէթերսպուրկի հնչակեան մասնաճիւղը: Դրական արդիւնք կու տայ նաեւ հանգանակութիւնը: Այս աշխատանքներուն մէջ իրեն կ'օժանդակէ Կորոն. Վարդան Վարդանեան (Մարո Նազարբէկի եղբայրը): Փէթերսպուրկէն յետոյ կ'անցնի Մոսկուա ուր իրեն օգնականներ կ'ունենայ Մինաս Պէրպէրեանը եւ արդէն հանրածանօթ բանաստեղծ Սմբատ Շահապիրը: Վերջինս կը նախագահէ նաեւ հրաւիրուած ժողովները: Նոյն յաջողութիւնները կ'արձանագրուին նաեւ հոս: Ապա, շուրջ մէկ ամսուան ընթացքին կ'այցելէ Արմաւիր, Ստալյովոլ, Թաղանթոք, Ենի, Եքաթերինատար, Մալոպի, ԽՂար եւ Մոզոք քաղաքները: Ամենուրէք, նոյն խանդավառութեամբ, կը կազմուին հնչակեան մասնաճիւղեր: Այս շրջապատոյցի վերջին հանգումները կ'ըլլայ իր հայրենի Նոր Նախիջևեանը ուր Ռ. Պէրպէրեան կ'իջեւանի հօրենական ամառանոցը: Նոր Նախիջևեանի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ եւս ան կը կազմէ հնչակեան մասնաճիւղեր: Այս աշխատանքին խանդավառ մասնակցութիւն կը բերէ Ռաֆայէլ Պատկանեանը (Գամառ Քաթիրպա), որ մինչ այդ, «Հնչակ»ի թիւերէն ծանօթ էր Հնչակեան Կուսակցութեան:

Այս աշխատանքներէն ետք, Ռ. Պէրպէրեան կը կատարէ ուշագրաւ ընդհանուր եզրակացութիւն մը ան կը գրէ. «Ես ունեմ բազմաթիւ առարկայական տուեալներ, որոնք ինձ թոյլ են տալիս գալ հետեւեալ եզրակացութեան, եթէ ութսունական թուականները կէսերից սկսած չծնուէին նախ հնչակեան, ապա դաշնակցական կուսակցութիւնները ու եթէ յետագայում դրանք քսաներեսուն տարիներ չհրահրէին իրենց յեղափոխական գործելակերպով հայ ժողովուրդի ազատութեան եւ Հայաստանի անկախութեան խնդիրը, ուստի ազգաբնակչութիւնը տասը-քսան տարուայ ընթացքում անհետ կորսուած կը լինէր ուստի համայնակուլ ալիքների մէջ» (3):

1892ին, իր ուսումը կը շարունակէ Փարիզի համալսարանին մէջ եւ յաջորդող երեք տարիներուն, մինչեւ 1894, իր ամառնային արձակուրդներուն ընթացքին, կը շարունակէ կատարել նոյն առաքելութիւնը: «Մինչեւ 1894 թ. ձմեռը շարունակ 91,92,93,94 տարիների ամառները 2-3 ամիսներ, ամէն անգամ՝ Կեդրոնի համաձայնութեամբ ու յանձնառութեամբ, ես ուղեւորուեմ էի ուստի քաղաքները եւ հիմնում էի Հնչակեան Կուսակցութեան մասնաճիւղեր, կազմակերպում էի յեղափոխական խմբակներ, տարածում էի ժընևում կամ Աթէնքում մեր հրատարակած թերթերը, դիմում էի նոյնպէս նիւթական ժողովարարութեան՝ (հանգանակութեան, Ե.Ճ.) յօգուտ յեղափոխական գործին կը գրէ ան իր յուշագրութեան մէջ (4):

Վերադառնալով իր ուսման, Ռ. Պէրպէրեան անմիջապէս կը լծուի Կեդրոնական վարչութեան

կից աշխատանքներուն: Կը նշանակուի ընկերավարական գրակառութիւնը հայերէնի թարգմանելու յանձնախումբին անդամ՝ Ա. Նազարբէկի, Բարսեղ Զաքարեանի (Լեւոն) եւ Սարգիս Աղամիրզեանի (Սաքո) կողքին: Ռ. Պէրպէրեան, հետաքրքրական ձեռով կը ներկայացնէ թէ ինչպիսի դժուարութիւններու կը հանդիպէին առաջին անգամ հայերէն համարժէքը գտնելու քաղաքատնտեսական այնպիսի եզրերու՝ ինչպիսիք էին plusvalue, capital, chomage, salariat, nastionaliser, եւ այլն:

1891ի վերջաւորութեան, հնչակեան կեդրոնատեղին, շարք մը գործնական նկատառումներով, Ժընևէն կը տեղափոխուի Աթէնք: Ա. Նազարբէկ, Ռ. Պէրպէրեանին կը թելադրէ շարունակել Կուսակցութեան կապերը Եւրոպայի ընկերավարական կուսակցութիւններուն հետ, եւ օգտագործել վերջիններուն մամուլի օրկանները հայկական հարցի քարոզչութեան համար: Ռ. Պէրպէրեան աշխույժ ձեռով կը կատարէ այս յանձնառութիւնը յատկապէս Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ Սոցիալիստ եւ Սոցիալ Դեմոկրատ կուսակցութիւններուն հետ: Ան անձնական սերտ կապեր կը հաստատէ Եւրոպայի ընկերավարական շարժման յայտնի ղեկավարներ Ժիւլ Կէտի, ԵՓօլ Լաֆարգի, Օկուստ Պէրպէլի, Լաւրովի, Պլեխանովի, Կառլեյկի, Ժան Լոնգէի, Վայեանի, Սամբայի, Ղոսկովսկիի եւ այլոց հետ: 1893ին, նախքան արձակուրդով իր ծննդավայրը վերադառնալ, Ռ. Պէրպէրեան կը մեկնի Աթէնք՝ Կուսակցութեան կեդրոնատեղին, որուն հրահանգով կը մեկնի Կ. Պոլիս: Այցելութեան նպատակն էր, որպէս քիմիքոս, ուժանակներու պատրաստութեան նոր ձեւեր բացատրել Կ. Պոլսոյ ընկերներուն, որովհետեւ կասկած կար թէ գործածուող ծածկագրերը ուստիկանութեան կողմէ արդէն բացայայտուած են:

1894ին, Ռ. Պէրպէրեան Հնչակեան կեդրոն Ա. Նազարբէկին գրած նամակին մէջ, կը գտնէ թէ հայ յեղափոխական կուսակցութիւնները պէտք է վերանային իրենց մարտավարութիւնը, որովհետեւ այդ ուժերու յումալիտու վառում է եւ արեւմտահայութեան ազատագրութեան չի տանել: Ռ. Պէրպէրեան կ'առաջարկէ հրաւիրել համագումար եւ այս հարցը քննարկել հոն: Ա. Նազարբէկ արտաչայտած միտքերը «լուրջ» կը նկատէ, սակայն ճիշդ ա՛յդ պահուն երբ կուսակցութեան բոլոր ուժերը ամբողջապէս ներգրաւուած են Կ. Պոլսոյ, Կիլիկիոյ, Փոքր Հայքի եւ Սասունի գործնական նկատառումներով կը գտնէ անժամանակ:

Ռ. Պէրպէրեան իր մէջ կատարուած գաղափարական շրջադարձը կը բացատրէ երեք գործօններով.

1. Ան սերտ յարաբերութիւններ կ'ունենայ Եւրոպայի ընկերավարականներու հետ: Վերջիններ կը համոզեն Ռ. Պէրպէրեանը որ հայկական յեղափոխական պայքարը ազգայնական շարժում մըն է եւ վերջին հաշուով անյարիր ընկերավարական գաղափարախօսութեան:

Եթէ այսօր անհնար է Օսմանեան Կայսրութեան մէջ ընկերավարական քարոզչութիւն կամ պայքար կազմակերպել, նախընտրելի է որ հայ ընկերավարականները իրենց ձիգերը միացնեն ուստի ընկերավարականներուն եւ առաջին հերթին պայքարին Ռուսիոյ մէջ ցարիզմը տապալելուն, որն ինքնաբերաբար կը փութացնէ հայ ժողովուրդին ազատագրումը օսմանեան լուծէն:

Պէտք է ըսել որ այս տեսակետը արմատաւորուած տեսակէտ մըն էր այդ շրջանի Եւրոպայի ընկերավարական ղեկավարներուն մօտ: Նշենք թէ, երբ դիմում կ'ըլլայ Ֆ. Էնկելսին «Կոմունիստ Կուսակցութեան Մանիֆեստը» երկի հայերէն թարգմանութեան յառաջաբանը գրելու, Էնկելս կը մերժէ այդ առաջարկը, գտնելով թէ ինք ծանօթ է հայ իրականութեան, ուստի չի կրնար հայ ժողովուրդին թելադրական խօսք ըսել: Էնկելս իր պատասխան նամակը կ'եզրակացնէ. «Բայց եթէ անկեղծօրէն ասենք, իմ անձնական կարծիքն է, որ Հայաստանի ազատագրումը թուրքերից, ինչպէս նաեւ ուսերից հնարաւոր կը լինի այն օրը, երբ կը տապալուի ուսական ցարիզմը» (6):

Հնչակեան գործիչները, Եւրոպայի ընկերավարականներուն հետ իրենց յարաբերութեան ժամանակ, հայկական Հարցի ըմբռնման տեսակէտէն յաճախ կը բախէին այսօրինակ դժուարութիւններու: Ստեփան Սապահ-Գիւլեան, յամառ ջանքերէ ետք, կը յաջողի տարհամոզել Ռուսիոյ Լիպյանցի (Քարլ Լիպյանցիի հայրը) եւ Ժան Ժորեսը իրենց նախնական համոզումներէն (7): Այնինչ կը յաջողի կատարել Ս. Սապահ-Գիւլեան, հակառակը կը պատահի Ռ. Պէրպէրեանի մօտ եւ ան է որ կ'իյնայ Եւրոպայի ընկերավարականներու ազդեցութեան տակ:

2. Ռ. Պէրպէրեան, իր ազգական, ուսական բանակի բարձրաստիճան սպայ եւ պաշտպանութեան նախարարութեան մէջ արեւելեան ձեռնադրուած Պոլսոյ Սուլթան-Շահէն կ'իմանայ օսմանեան բանակի տեղակալութեան, հնարաւորութիւններուն, ուժին, կառուցուածքին մասին տեղեկութիւններ: Ձինուարական գաղտնիք նկատուող այդ տեղեկութիւնները Պոլսոյ Սուլթան-Շահ Ռ. Պէրպէրեանին կը փոխանցէ իր ազգային պատկանելութեան եւ հայ յեղափոխականներուն հանդէպ համակրանք ունենալուն պատճառով: Այդ տուեալները օսմանեան բանակի իրական վիճակին մասին, «շատ աւելի էր քան մենք ամէնքս կարծում էինք» կը գրէ Ռ. Պէրպէրեան (8):

3. Ֆրանսացի յայտնի ընկերավարական Փօլ Լաֆարգ (Ք. Մարքսի կրտսեր աղջկան ամուսինը), Ռ. Պէրպէրեանին կը ծանօթացնէ գաղտնի համաձայնագրի մը հետ, կնքուած 1887ին Գերմանիոյ, Աւստրիոյ եւ Իտալիոյ միջեւ, ուր չի չեղալ երկիրները կը համաձայնին պահել Օսմանեան Կայսրութեան status quo-ն: Փօլ Լաֆարգի համոզմամբ, հայ յեղափոխականները պէտք է համոզուին նաեւ որ Հայկական Հարցի հետապնդման ճամբուն վրայ

ՀԱՅ ՏՊԱԳԻՐ ԳԻՐՔԻ 500-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՍԱԳԱՂՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՇՈՒԵՑԱՒ ԱՐՓԱ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՔՍԱՆ ԱՄԵԱԿԸ

Տամատ Ծ. Վրդ. Եարտմեան

Դոկտ. Սեպուհ Ասլանեան

Գ. ՄՈՒՈՅԵԱՆ

Անոնք որոնք ներկայ եղան Կիրակի Յունիսի 10, 2012 երեկոյեան Կլենտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահը, իսկապէս վաչկեցին չիշարժան տօնախմբութիւն մը, նուիրուած հայ տպագիր գիրքի 500-ամեակին:

Աւելի քան 300 ներկաներուն մէջ կը նշմարուէին Հայաստանի աւագ հիւպատոսութեան եւ երեք յարանուանութիւններու, ինչպէս նաեւ մշակութային եւ հասարակական տարբեր կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ:

Իրանահայ Միութեան կեդրոնական վարչութեան նախագահ Նժդէհ Փիրումեանը ջերմօրէն ողջունեց ներկաները: Ան յատկապէս նշեց որ ամիսներ առաջ, Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան կողմէ ներկայացուած սոյն միջոցառումի գաղափարը սիրով որդեգրուեցաւ զաղութիս մշակութային կազմակերպութիւններու կողմէ եւ այդ միասնական աշխատանքի արգասիքն էր այսօրուան հանդիսութիւնը:

Օրուան հանդիսավարն էր Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան ատենապետ Յարութ Տէր Դաւիթեան: Ան կազմակերպիչ միութիւններու (Նոր Սերունդ, Թէքէեան, Համազգային, Իրանահայ եւ Պոլսահայ) նպատակը պարզելով դրուատեց հայ տպագիր գիրքի անկրկնադարձային դերը մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ: Յ. Տէր Դաւիթեան առանձնապէս նշեց հայ ակնաւոր գրող եւ պատմաբան Լէոյի պատգամը, որ լոյս տեսած է դար մը առաջ Հայ գիրքի 400 ամեակին առթիւ: Արդարեւ, Լէոն ըսած է «...տպագրութիւնը լոյս է: Մենք՝ լուսապաշտ ժողովուրդ ենք դեռ մեր հեթանոսութեան հին

դարերից: Լոյսի պաշտամունքը՝ մեր արեան մէջ է սկզբից: Լոյսը՝ ինքը կեանքն է: Տօնեք մեր կեանքը, որպէս զի ցոյց տանք մեզ որ ապրել ենք ուզում, մեռնող չենք:

Հանդիսութեան առաջին բանախօսն էր Հոգ. Տ. Տամատ Ծ. Վրդ. Եարտմեան, նիւթ ունենալով «Պատմական ակնարկ եւ Արժեւորում Հայկական Տպագրութեան 1512էն 1720-ականները»:

Յարգարժան բանախօսը համապարփակ կերպով ներկայացուց հայ տպագիր գիրքի անցած ուղին: Ան տպագրութեան գիւտի պատ-

Յարութ Տէր Դաւիթեան

մականն ըրաւ սկսելով Գերմանիայէն մինչեւ Իտալիա եւ Հնդկաստան: Մասնաւորաբար ծանրացաւ հայ առաջին տպագրիչ Յակոբ Մեղապարտի տարած արդիւնաշատ գործերուն վրայ: Իր ջանքերով պատրաստուած են առաջին տպատառերու տարբեր տեսակները: 1512-1513 շրջանին լոյս ընծայած է շատ մը գիրքեր «Ուրբաթագիրք», «Պատարագատետր», «Պարզատոմար» եւ այլն:

Մար. ք էջ 18

Մայիսի 19-ին տօնեցինք ԱՐՓԱ Ինստիտուտի քսան ամեայ յոբելեանը (ARPA-Analysis, Research and Planning for Armenia):

Նախ Կլենտէյլի Կեդրոնական Համալսարանին մէջ տեղի ունեցաւ «Հայաստանի եւ Սփիւռքի Հիմնախնդիրները» խորագրով գիտաժողով: Գիտաժողովի բացման խօսքերով հանդէս եկաւ Փրոֆ. Ռիչարտ Յովհաննիսեանը եւ գնահատեց գիտաժողովի այժմէականութիւնը: Ան շնորհակալութիւն յայտնեց արծարծուելիք նիւթերը քննարկող մասնագէտներուն եւ յաջողութիւն մաղթեց ժողովին:

Առաւօտեան նիստին՝ «Կենսունակ ժողովրդավարութեան եւ ինքնաբաւ Տնտեսութեան նախապայմանները Հայաստանի մէջ», նախագահեց էդկար Մարտիրոսեանը: Զեկուցողներն ու մատուցուած նիւթերն էին՝ ա. Տոքթ. Դաւիթ ձուլֆայեանը (US Treasury Dept.), «Հայաստանի Տնտեսութեան Մարտահրաւէրները եւ հեռանկարները» ք. Փրոֆ. Մարինա Քիւրքեան (University of Oxford, UK), «Հայաստանի քաղաքացիական եւ հասարակական զարգացման խնդիրները, մարդկային կարողականութիւնը եւ ժողովրդավարացումը»: գ. Տոքթ. Ռազմիկ Շիրինեան (College of the Canyons, CA), ժողովրդավարական Կառուցիչ Զարգացման Երկրորդականները:

Ներկայացուած դասախօսութիւններուն յաջորդեց արժեւորումի եւ հարցերու արծարծման խօսքեր Արա Խանճեանի եւ Մարք Շէնեանի կողմէ:

Օրուան երկրորդ կէսի նիստին՝ «Սփիւռքի Հիմնախնդիրները», նախագահեց Տիգրան Տալեանը: Զեկուցողներն ու մատուցուած նիւթերն էին՝ ա. Տոքթ. Սիմոն

Փայասլեանը (Boston University, Mass), «Հայկական Սփիւռքի Մէկ-Դարեայ (1900-2000) Գոյատեւումը եւ Սփիւռքի Փոխակերպումը» (որ ներկայացուց Դալար Շահինեանը, հեղինակին յարգելի պատճառով բացակայութեան համար) ք. Փրոֆ. Ստեփան Ասղուլեանը (University of NIA, Berkeley, CA), «Հայաստանի Վարչակազմերը, Սփիւռքի Քաղաքական Կուսակցութիւնները, եւ Համակցուած Գործունէութեան Խնդիրները»: գ. Փրոֆ. Յակոբ Կիւլիւճեանը (UCLA, CA), «Մայրենի Լեզուն, Որպէս Սփիւռքի Գոյատեւման Գրաւական եւ զայն լուսանցք մղելու Հետեւանքները»:

Նոյնպէս այստեղ ներկայացուած դասախօսութիւններուն յաջորդեց արժեւորումի եւ հարցերու արծարծման խօսքեր Դալար Շահինեանի եւ Միրնա Տուզճեանի կողմէ:

Ակնյայտ էր գիտաժողովի ներկայ ստուար բազմութեան հետաքրքրութիւնը արծարծուած խնդիրներու նկատմամբ: Նիստերուն յաջորդող հարց ու պատասխանի յատկացուած ժամանակը չի բաւեց բոլոր ունկնդիրներուն հարցերուն եւ դիտարկումներուն առիթ տալու համար: Գիտաժողովի բարձրացուցած հարցերն ու ներկաներուն դրական արձագանք ցոյց տուաւ, որ Սփիւռքի կեդրոններէն մէկուն (եթէ ոչ ամենակարեւորին) Լոս Անճելոսի հայ համայնքը, ուրախութիւն բոլորին, ապրել է նաեւ որակական փոփոխութիւն: Այժմ առկա է անկախ ազգային առողջ մտածելակերպով մտաւորականներու ստուար շերտ մը: Անկասկած, այդպիսիներ շատ են նաեւ Հայաստանի եւ սփիւռքի մեծ ու փոքր համայնքներուն մէջ: Մար-

Մար. ք էջ 18

Bedros S. Maronian
818/500-9585

Siamanto B. Maronian
818/269-0909

SERVING THE COMMUNITY SINCE 1975
More locations and more ways to service your insurance and financial needs

6300 Wilshire Blvd, Suite 1900 Los Angeles, CA 90048 • Life Insurance • Health Insurance • Group & Individual • Long Term Care • Disability	805 East Broadway Glendale, CA 91205 • Estate Planning • Will & Living Trust • Full Annual Review • Mortgage Protection • College Planning	300 N. Lake Ave, Suite 500 Pasadena, CA 91101 • Workman's Compensation • Employee Benefits • Annuity • IRA • 401K & 403B

Seniors 65 & Up Medicare Supplements • Insurance • Prescriptions Drugs RX • Benefits

A.B.A. INSURANCE SERVICES

Insurance coverage can help you financially!
Ապահովագրութիւնը Անհրաժեղտ է

Coverage & Protection should be on the top of your priority list.

Massis Weekly

Volume 32, No. 22

Saturday, JUNE 16, 2012

OSCE Calls for Withdrawal of Snipers from Conflict Zones

YEREVAN -- The OSCE Chairperson-in-Office, Ireland's Deputy Prime Minister and Foreign Minister Eamon Gilmore, on Tuesday urged the parties to the Nagorno-Karabakh conflict to withdraw snipers from the "line of contact" and jointly investigate ceasefire violations there.

Gilmore made the appeal in Yerevan after talks with his Armenian counterpart Edward Nalbandian. The Karabakh dispute and, in particular, last week's deadly fighting in the conflict zone were high on their agenda.

"I strongly condemn the recent violent incidents. This conflict will not be resolved by the use of force. The cycle of violence must stop," stated Gilmore. "This is the same message I will deliver in Azerbaijan on Thursday. The time has come to build trust; this requires will and commitment on the part of all those involved to seek peace."

"After the latest reports of serious escalation and armed incidents the sides need to take positive steps," Gilmore told a joint news conference with Nalbandian. He expressed hope that the Armenian and Azerbaijani foreign ministers will make progress towards agreeing on a mechanism for joint investigation of truce violations

when they meet in Paris next week.

"We in Ireland know all too well the devastating cost of conflict. And we know how hard it is to resolve such situations," he said recalling the Northern Ireland peace process. "From our experience it is essential to have a clear and determined policy not to yield to violence or the temptation to retaliate. Courage, perseverance and meaningful engagement are called for."

On the weekend the European Union added its voice to international concerns about the latest upsurge in fighting along the Armenian-Azerbaijani border and around Nagorno-Karabakh and urged the conflicting parties to respect ceasefire.

"The High Representative calls on both sides strictly to respect the ceasefire and exercise restraint on the ground and in public statements in order to prevent a further escalation of the situation, which has been deteriorating during the last several months," a spokesperson for EU foreign policy chief Catherine Ashton said in a weekend statement.

"Threat or use of force as well as the status quo do not contribute to a resolution of the persisting conflict," said the statement.

Israeli Knesset Debates Recognition of Armenian Genocide

JERUSALEM -- The Israeli parliament debated Tuesday whether to commemorate the Armenian genocide, a sensitive issue that could further aggravate the country's strained relations with Turkey.

Israel's Environmental Affairs Minister Gilad Erdan, a close ally of Prime Minister Benjamin Netanyahu, said that the Jewish state ought to change its policy and recognize the 1915 mass killings of Armenians by Ottoman Turks as an act of genocide.

"I think it is definitely fitting that the Israeli government formally recognize the Holocaust perpetrated against the Armenian people," Erdan said.

For years, Israel has refrained from taking up the issue for fear of angering Turkey, which until recently was its closest ally in the Muslim

world. But as ties have frayed under the Islamic-oriented rule of Turkish Prime Minister Recep Tayyip Erdogan, that has changed.

Parliamentary speaker Reuven Rivlin denied the debate was related to the deteriorating ties with Turkey.

"The Turks will definitely be angry, but there is no intent to provoke, only to remember," he told Israel's Army Radio. "The free world must remember, to learn the lessons so it won't happen again."

Israeli lawmakers voted that the issue would face further debate in the education committee. Any parliamentary decision on the issue would not be binding on the government.

Yigal Palmor, a spokesman at

Continued on page 4

Vartan Oskanian Target for Money Laundering Investigation

YEREVAN -- Vartan Oskanian, a former foreign minister highly critical of Armenia's government, has been summoned to the National Security Service (NSS) for questioning in a criminal investigation which he denounced as politically motivated on Monday.

In a written statement, Oskanian said the NSS has opened a criminal case on money laundering allegedly involving himself and the Civilitas Foundation, a Yerevan think-tank which he founded and headed until recently.

"I find it strange and astonishing that my work and the work of Civilitas can in any way be linked to money laundering or illegally acquired funds," he said. "Even more astonishing is that such a question is being raised at a time when I have entered politics."

"It is obvious to me that the criminal case that has been opened is politically motivated," he added.

The NSS, which is the Armenian successor agency to the Soviet KGB and normally deals with very serious criminal cases, confirmed the summons and the launch of criminal pro-

ceedings against Oskanian and Civilitas. But it declined to comment further.

Oskanian insisted that Civilitas's activities have always been transparent and legal. "Since its first days in 2008, the Civilitas Foundation's programs have been supported by the governments of the Netherlands and Poland, the foreign ministries of Norway and Germany, the international development organizations of Switzerland and the UK, the US Embassy in Yerevan, the OSCE Yerevan Office, as well as other well-known organizations, corporations and individuals," he said. "This has been public information. The government agencies of the Republic of Armenia clearly could not have been ignorant about these relationships."

Civilitas's four-year activities have focused on the analysis of political and economic developments in and around Armenia as well as public discussions featuring politicians, intellectuals and other public figures. The think-tank also launched an Internet TV station targeting mainly young Armenians last September.

Armenia Reports Sharp Rise in Citizenship Applications From Syria

YEREVAN -- Thousands of ethnic Armenians from Syria have applied for Armenian citizenship since the outbreak of the bloody unrest in the Middle Eastern country, immigration officials in Yerevan revealed on Wednesday.

Armen Hakobian, deputy head of the Department on Passports and Visas at Armenia's national police, told RFE/RL's Armenian service (Azatutyun.am) that the immigration service received more than 3,000 such applications last year and more than 1,500 of them in the first quarter of this year. He said only 422 Syrian nationals filed such requests in 2010.

Hakobian confirmed that Syrians of Armenian descent account for the vast majority of the applicants. According to Artur Sahakian, another senior official at the police depart-

ment, some 300 of them have been granted Armenian residency permits in the last two years.

It is not yet clear just how many members of the Syrian-Armenian community have already relocated to the country of their ancestors to flee the worsening crisis in Syria.

The affluent community numbering between 40,000 and 80,000 people was until recently largely unaffected by the bloodshed because of being concentrated in the relatively safe cities of Aleppo and Damascus. But with the situation in the country deteriorating by the day, Syrian Armenians began taking refuge in Armenia late last year and early this year.

"There are now fears about sending children to school," said Petros, a

Continued on page 4

Clinton Warns of 'Disastrous' Fallout as Clashes Continue Between Armenia and Azerbaijan

Hillary Clinton and Ilham Aliyev

BAKU/YEREVAN—U.S. Secretary of State Hillary Clinton warned of possible “disastrous consequences” of escalating violence in the Nagorno-Karabakh conflict zone on Wednesday amid continuing deadly fighting between Armenian and Azerbaijani forces.

Speaking after talks with Azerbaijan’s President Ilham Aliyev in Baku, Clinton said she is “deeply concerned about the danger of escalating tension, which could have unpredictable and disastrous consequences.”

“This cycle of violence and retaliation must end, she said,” according to the AFP news agency.

The warning followed a series of deadly skirmishes along the “line of contact” around Nagorno-Karabakh and Armenia’s border with Azerbaijan that left at least nine soldiers dead on both sides.

One Armenian soldier was killed and three others wounded early on Wednesday in what Karabakh’s army

described as a failed Azerbaijani attempt to seize some of its frontline positions southeast of the territory. In a statement, it warned that further ceasefire violations by Azerbaijani troops could lead to “unpredictable consequences for Azerbaijan.”

Three other Armenian soldiers were shot dead at the westernmost section of the Armenian-Azerbaijani frontier on Monday just hours before Clinton arrived in Yerevan for the first leg of her regional tour.

Clinton expressed concern at “the senseless deaths of young soldiers and innocent civilians” after talks with President Serzh Sarkisian. “The use of force will not resolve the Nagorno-Karabakh conflict and therefore force must not be used,” she said. “We are calling on everyone to renounce force as well as refraining from violence.”

At least five Azerbaijani soldiers died in a single combat incident the following morning.

Activists Fined For Yerevan Park Protest

YEREVAN -- A court in Yerevan has fined four environmental activists for scuffling with police during recent protests against the controversial construction of kiosks in a small public park in the city center.

The activists are members of a self-styled “dismantling brigade” that joined dozens of young Armenians who held daily demonstrations in Mashtots Park earlier this year. On April 15 they broke through police barriers in an attempt to tear down the incomplete structures. The police used force to push them out.

The incident took place two weeks before President Serzh Sarkisian told municipal authorities to remove the more than one dozen kiosks built in the park,

saying they are “not quite nice.” The activists, among them filmmaker Tigran Khzmalian and political analyst Manvel Sargsian, were taken to court despite that.

In a ruling announced late on Tuesday, Armenia’s Administrative Court found them guilty of disobeying police orders and fined each of them more than 50,000 drams (\$120). All four men rejected the ruling, saying that they will not pay the fines and will consider appealing it.

“It’s a public area and they had no right to protect the illegal construction there,” Manvel Sargsian told RFE/RL’s Armenian service (Azatutyun.am) on Wednesday. He said President Sarkisian’s order showed that the protesters were right.

Conference in Yerevan Dedicated to Protection of National Minority Rights

YEREVAN -- Representatives of ethnic minorities and the government came together to discuss the framework convention on the protection of the rights of the national minorities, which identifies the positive trends and the existing problems.

The national minorities and most of the population are tolerant towards each other, the Public TV and Public Radio broadcast programs for the ethnic minorities, there are almost no problems in the field of education, including higher education, the convention notes.

“The discrimination against ethnic minorities should be excluded, the special status of representatives of national minorities should be taken into consideration, as they are considered cut off from their land, and face the danger of losing their identity, language and culture,” said Vardan Astsatryan, Department of National Minority and Religious Affairs Head of the Government Staff.

U.S. Ambassador: 2015 Will Be Opportunity for Turkey to Normalize Ties With Armenia

ISTANBUL -- American Ambassador to Armenia John Heffern has said 2015 will be an opportunity for Turkey to improve relations with Armenia, adding that it will be an important year for both sides, Today’s Zaman reported.

“Hopefully Turkey and Armenia will find a way to make 2015 an inclusive affair and part

of a constructive process. 2015 will be a sensitive year. Therefore, it will be an opportunity to bring two nations together,” said Heffern, adding there was great anticipation of 2015 in Armenia.

“2015 should be a year of win-win for both countries, not win-lose,” said the ambassador. In an interview with Today’s Zaman, Heffern stated that relations between Turkey and Armenia were not important solely for the sake of the two nations involved but also for the United States. He recommended three tracks to be taken between the two countries: “The first track is the ratification and the implementation of the protocols, which is the key and primary track. The U.S. hopes both sides will ratify and implement the protocols, which have already been signed.”

“[The United States’] primary goal is to bring about reconciliation between Turkey and Armenia,” said Heffern, adding the U.S. had not ceased to support the protocols.

Heffern also touched upon increasing tensions that rose along the Azerbaijani-Armenian border, resulting in the deaths of soldiers from both sides. “Nagorno-Karabakh is indeed an important issue between Armenia and Azerbaijan. The recent clashes along the Azerbaijani-Armenian border show that Nagorno-Karabakh is a critical issue and that the status quo is not acceptable to either side,” said Heffern.

Heffern stated that the U.S., through the Minsk Group had tried to find a peaceful solution to the dispute. “There is no other solution but a peaceful one. The U.S. believes that diplo-

US Ambassador to Armenia John Heffern

macy is the right path to reconciliation,” said Heffern.

The ambassador also touched upon the further two tracks he recommends be run by the two countries. The second track involves economic measures, including the reopening of railroads between Kars and Gyumri. “If the railroad reopens there will be a tremendous boost in trade and tourism,” said Heffern, adding that the railroad could be opened without opening the full border.

The third track outlined by Heffern was the reconciliation of the people and cross-border exchanges. “We [the U.S.] will continue to stimulate cross-border exchanges between journalists, students and businesspeople,” he said.

Meanwhile, Turkish Foreign Minister Ahmet Davutoglu reiterated that the Turkish-Armenian relations won’t be normalized “until Armenian forces leave the occupied territories of Azerbaijan”. In addition, in these days in the Turkish city of Trabzon, the foreign ministers of Turkey, Azerbaijan and Georgia signed an agreement on energy cooperation, again bypassing Armenia.

At a joint press conference the foreign minister of Turkey, a country that occupied the northern part of Cyprus nearly four decades ago, again called “unacceptable” the “occupation of 20 percent of Azerbaijani territories”. “Frozen conflicts can turn into a hot spot any moment. It is very important that instead of freezing the conflict a speedy solution to it be sought,” said Davutoglu.

Armenian Defense Ministry Hosts International Conference

YEREVAN -- The sixth annual conference of education specialists of the Partnership for Peace Consortium of Defense academies and security studies institutes kicked off on June 12 at Armenia’s Defense Ministry.

According to the Defense Ministry’s press release, this year’s conference entitled “New students, new methods and new assessments” is aimed at holding discussion on new approaches and methods on defense and military education and training.

Representatives of Armenia, Albania, Belarus, Canada, Czech Republic, Georgia, Germany, Kazakhstan, Lithuania, Macedonia, Mauritania, Moldova, Poland, Romania, Serbia, Montenegro, Ukraine, the USA are participating in the event.

First deputy defense minister

Davit Tonoyan, General-Major, head of National Strategic Research Institute Hayk Kotanjyan and others gave opening remarks.

Rating high the conduction of such like events in Armenia, Davit Tonoyan said; “For eliminating threats and challenges we must be cooperative first of all from intellectual point of view. This cooperation may be a vital factor for combating fragile security environment Armenia is facing.”

Obama Urged to Encourage Turkey to Acknowledge Armenian Genocide

Taner Akcam Speaks at Christian Solidarity International (CSI) Event on the Future of Religious Minorities in the Middle East

Taner Akcam

WASHINGTON and ZURICH, (PRNewswire-USNewswire) -- Taner Akcam, Professor of History at Clark University, has urged President Obama and his European allies to encourage "Turkey to acknowledge the Armenian Genocide, and to follow the post-Holocaust example of Germany by making appropriate compensation for lives and property."

Dr. Akcam made this plea last week while contributing to CSI's spring 2012 conference series on The Future of Religious Minorities in the Middle East. (See www.formime.ch for videos of Akcam's lectures in English and Turkish.)

Akcam said Turkey's willingness to recognize the Genocide, in which approximately 1.5 million Christians – mainly Armenians and Assyrians – perished, and to provide compensation, is a litmus test of its fitness to fulfill its aspiration for Great Power status and leadership in shaping the destiny of the Middle East. Turkey's Foreign Minister Ahmet Davutoglu calls for the "reintegration" of territories in Syria, Greece, Bulgaria, and Georgia with Turkey – a policy often referred to by political commentators as New Ottomanism. (Davutoglu, "Vision 2023: Turkey's Foreign Policy Objectives," London, November 22, 2011.)

Launching his new book, The Young Turks' Crime against Humanity: The Armenian Genocide and Ethnic Cleansing in the Ottoman Empire, (Princeton, 2012), Akcam noted that "under the Islamic law of the Ottoman Empire, Christians were not allowed to become fully equal," and that "it was, in fact, impossible for equality to be realized under the Islamic law of the Empire." The Turkish Republic, Akcam maintains, has to break decisively from

the tradition of Turkish and Islamic supremacy if it is going to gain the confidence of non-Muslim minorities and non-Turkish communities and become a source of regional democratic stability, rather than repression.

Turkey's Islamist Prime Minister, Recep Tayyip Erdogan, persists in denying the Genocide process, which has reduced the country's Christian population from approximately 30% in 1914 to less than 1% today. He has furthermore sought to use religion as a last line of defense with the claim that "it is not possible for a Muslim to commit genocide."

Taner Akcam is the first scholar of Turkish origin to publicly acknowledge the massacres, forced deportations and assimilation of Turkey's Christians during World War I as Genocide. His latest book, based on the Ottoman Archives in Istanbul, demonstrates that the Genocide was premeditated, planned and executed on orders from the Turkish Government, and aimed at creating "ethno-religious homogenization."

Dr. John Eibner, the CEO of CSI-USA, observed that Prof. Akcam's research was "a chilling reminder of the consequences of ethnic and religious supremacy." Eibner called on Christians to "join others of good will to stand in solidarity with all endangered religious minorities of the Middle East that face violence from Islamic supremacist governments and movements today."

CSI has issued a Genocide Warning for endangered religious minorities in the Islamic Middle East, and has called on President Barack Obama to make their survival a priority as the United States responds to the Middle East's ongoing political turmoil.

Matthew Bryza: From Oil Policy to the Oil Business

By Giorgi Lomsadze eurasianet.org

In case you were worrying, rest assured that Caucasus celebrity Matthew Bryza, the never-confirmed former US ambassador to Azerbaijan, has, according to Azerbaijani media, "found a new job." Or, as one news outlet from Azerbaijani enemy Armenia, put it: "The Azerbaijanis found a job for Bryza."

Bryza, a household name for everyone in (or with an interest in) the Caucasus, left Baku in 2011 after the US Senate, with active prodding from Armenian Diaspora lobbyists, failed to uphold his appointment as US ambassador to Azerbaijan.

But Washington's longtime point man for the Caucasus has not gone far. He will stay close at hand to serve on the board of directors of Turkey's Turcas Petrol, an oil company affiliated with Azerbaijan's state oil and gas giant, SOCAR.

In opposing Bryza's appointment to Baku, Diaspora lobbyists took strong issue with what they claimed was his bias in Azerbaijan's favor -- a charge he hotly denied. Bryza, as a deputy advisor to the president and secretary of state on Caspian-Basin energy policy and, later, as Deputy Assistant Secretary of State for European and Eurasian Affairs, played a key role in

Matthew Bryza

pushing forward an Azerbaijan-Europe energy corridor that bypasses Russia.

To many anti-Bryza-ites, the Turcas Petrol board post will only appear confirmation that the career diplomat truly was one of Baku's best buds. But some opponents of the Azerbaijani government have another beef. They complain that the 48-year-old Bryza's spot on the Turcas Petrol board is additional proof that Washington is primarily interested in Azerbaijan's hydrocarbon riches, but could care less about the massive human rights violations in the country.

One UK-based opposition activist told The Huffington Post that the current proposed US ambassador to Azerbaijan, Richard Morningstar, a former special Eurasian energy envoy, just underlines how "oil-soaked" relations between the two countries actually are.

Morningstar has yet to secure the Senate's approval, but, if something goes awry, it looks like the region's oil and gas sector is hiring.

Descendants of Armenian Genocide Victims to Receive \$2.1M

By Mark Kellam (Glendale News Press)

About \$2.1 million finally will be paid out from a compensation fund for descendants of Armenian Genocide victims that had been ensnared in litigation for more than a year.

During a hearing Monday, U.S. District Judge Christina Snyder said if attorneys agree on the plan, checks to about 100 claimants should be cut.

"Let's get that done sooner, rather than later," she said.

The deal on the payout, reached between a group of attorneys who have sparred over control and accounting of the fund, comes after the firm Holthouse, Carlin and Van Tright verified the claims.

There should be about \$700,000 remaining in the fund after the payout, with some claims still pending.

During the review by Holthouse, Carlin and Van Tright, however, accountants found 17 checks that were endorsed by "Boyajian and Associates," headed by attorney Berj Boyajian, even though they were made out to other individuals, according to a mo-

tion filed in court.

Glendale-based attorney Vartkes Yeghiayan had originally requested a review of all 13,000 claims made to a compensation fund set up by France-based insurer AXA S.A. to look for possible discrepancies, but his attorney, Roman Silberfeld — along with attorneys Mark Geragos and Brian Kabateck — reached an agreement earlier this year requiring only that claims for \$15,000 or more be reviewed.

The checks signed by Boyajian and Associates totaled about \$312,000, according to the motion filed by Silberfeld.

Silberfeld cites two claimants who had checks made out to them but that were cashed by Boyajian. When contacted, they said they did not authorize anyone to deposit the checks on their behalf.

In an interview after the court hearing, Boyajian said he deposited six checks into a trust fund — a move that was authorized by his clients.

The money in the trust fund will eventually go back to his clients or their beneficiaries, Boyajian added.

833 W. Glenoaks Blvd. Glendale, CA 91202 (818) 240-0065

Dr. Missak Ekmekdjian
Chiropractor

Dr. Anahid Ekmekdjian
Chiropractor

Մեծահասակներու և մանուկներու Քայրոփորքի բուժում:
Գլխացաւ, վզի, սկզբի, յագային և մկանային ցաւեր:
Ինքնաշարժի վթարի հետեանքով պատահած
վնասումներու բուժում:

Ձեր առողջութիւնը մեր մտահոգութիւնն է

Professor Thomas Mathews Probes Armenian Art on the International Stage

By Florence Avakian

COLUMBIA UNIVERSITY, NY-- Professor Thomas F. Mathews, Emeritus Professor at New York University's Institute of Fine Arts recently detailed an engrossing talk on the role of Armenian architecture on the international arena. The event took place at Columbia University, and was sponsored by the Armenian Center at Columbia University, and co-sponsored by NAASR, and Columbia's Art History Department.

The scholar, along with Dr. Helen Evans of the Metropolitan Museum of Art, had been the curator of the magnificent 1994 exhibition *Treasures in Heaven: Armenian Illuminated Manuscripts*, featuring priceless Armenian illuminated manuscripts at the Morgan Library and Museum in NY, with curatorial assistant Dr. Sylvie Merian. Using many images, he pointed out that there are two recent major studies – 2001 (by Christina Maranci), and 2007 (by Judith McKenzie) which have an important bearing on Armenian architecture. And in the study of Medieval art, there is a continuing controversy on the “rise of the cult of icons,” he noted.

VERTANES – THE EARLIEST DEFENSE OF ICONS

In Armenian literature, there are voluminous sources of Armenia's conversion to Christianity. However, the most neglected treatise is the “Treatise on Images” by Vertanes of Kertogh,

which has been translated by the renowned scholar Dr. Sirarpie Der Nersessian. An article on this very important treatise was published a few years ago by Professor Mathews in the *Revue des Etudes Armeniennes*, Vol 31, 2008-2009.

“Vertanes is the Pliny of Armenia,” stated Professor Mathews. His 7th century “Intellectual Dialogue on the Christian Use of Icons”, written in Dvin is the earliest defense of icons, and Vertanes mentions the wood materials and even the pigments used with Persian names. These include icons of Christ, Peter and Paul, the Mother of God, and Saints Gregory and Hripsime.

Professor Mathews revealed that the next important intellectual in this field was John of Damascus who was Secretary to the Patriarch of Jerusalem in the early 8th century. “The Byzantine rulers forbade the use of icons because the people were worshipping the icons almost as idols and not as symbols of Christianity or the Christian saints, he explained. “This was the cause of a huge conflict between the Greeks and Armenians, both doctrinally and ecclesiastically,” he said, adding, “the icon phenomenon is larger than Byzantium.”

There is no evidence of icons in Armenia before the Arabs sacked Dvin in 640 A.D., because the Armenian icons were painted on wood panels which are perishable, he continued. In Egypt, the wood panels in St.

Catherine's Monastery in Sinai survived because of the dry climate, and because the monks protected them.

There were stone icons in Armenia which due to their weight did not travel, and their iconography was inspired by the wood icons transported to Armenia. The stone relief in the Odzun church which is made of different stone than the rest of the church, dates before the 8th century, the scholar said. “This relief was widely used in the Byzantine world.” There is a carved relief on a four-sided stone stele at Harichavank where Mother Mary is wearing a necklace, and which has been compared with the necklace on the Maria Regina icon in Rome, 561 – 579. There is also archeological evidence of stone reliefs at Louvre, France which were copies of Christian icons, and inspired by the wood icons in Armenia. “Obviously all this iconography circulated because they were painted on wooden panels.”

DVIN CRUCIFIXION IS MOST COMPLETE VENERATING IMAGE

The spectacular Dvin Crucifixion which is three feet high with a double armed cross, reveals the body of Christ gone, but His face enshrined in a halo of glory. There are also horsemen on the side. This cross with the human face “is the most complete venerating image,” Professor Mathews

said, adding that the Crucifixion “is the first and most formidable problem of theology. And this ‘Christ in Glory’ iconography is found from Egypt, Palestine, Syria, Anatolia, Armenia and Constantinople to Rome.”

Armenia is part of this larger world of the international style which centers on this concept of Christ on the cross. Mathews believes that the iconography for the Dvin relief was based on a 2nd century wooden triptych from Egypt. This would explain how the iconography of the horses got to Dvin: on a wooden icon – the Crucifix icon in glory on a cross with a pair of horsemen. It traveled on wood from Egypt to Armenia.

For Armenia, “there aren't ancient treatises. There is art and sculpture. However, iconography in Armenia still has to be investigated,” he said in conclusion.

Following a brisk question and answer period, Mark Momjian, the Chairman of the Columbia Armenian Center Board of Directors, who with Professor Zainab Al Bahrani, head of Columbia's Art History Department, had welcomed the attendees, presented Professor Mathews with a copy of the New Testament, 1880, published in Armenian in Constantinople, in appreciation of his fascinating lecture.

Exhibition on 500th Anniversary of Armenian Printed Books Opens in Amsterdam

AMSTERDAM. – The University of Amsterdam “Special Collections Museum” Directorate, together with Armenia's Embassy in the Netherlands, organized an exhibition marking 500th anniversary of the Armenian printed books.

The display items, which were recently brought from Armenia, complemented the Museum's Armenian-language books that were printed in Amsterdam. Also, samples from Armenian manuscripts published in other countries were added to the Museum's treasury, informs the Dear Angel organization of the Nether-

lands.

The exhibition, which bears the name “Diaspora of Armenian Book: 1512-2012,” will be open for visitors every day, except for Mondays, until September 9.

Armenia Reports Sharp Rise in Citizenship Applications From Syria

Continued from page 1

22-year-old university student from Aleppo who arrived in Yerevan late last week. He too has applied for Armenian citizenship and would like to stay in Armenia for good.

“People weigh up things and decide to come here,” explained Petros. “They believe the situation is better in Armenia.”

“The situation here is very tense and alarm among people is creating an atmosphere of fear and insecurity,” Father Andranik, an Armenian Catholic priest in Aleppo, told RFE/RL's Armenian service by phone.

In his words, most of some 2,000 ethnic Armenian residents of the Syrian city of Homs have already fled one

of the epicenters of vicious fighting between government forces and rebels. The cleric claimed that anti-government “terrorists” have looted the city's Armenian quarter and burned down its Armenian church.

Both men echoed a widely held belief that the Syrian-Armenian community remains overwhelmingly loyal to the ruling Al Assad family and apprehensive about the mainly Sunni Muslim rebels fighting the regime in Damascus.

“We have grown accustomed to this government for the past 30 years. It protects us and we must be with it,” said Petros. He went as far as to claim that the community may cease to exist if the regime is toppled by the armed opposition.

Israeli Knesset Debates Armenian Genocide

Continued from page 1

Israel's Foreign Ministry, said Israel's formal position on the Armenian tragedy remained that the issue “must be decided by historians and not be subject to political deliberation.”

The Israeli parliamentary resolution was co-sponsored by opposing lawmakers.

Zahava Galon, chair of the dovish Meretz party, said Israel had a moral obligation to recognize genocides elsewhere, given the history of the Nazi Holocaust, in which 6 million Jews were systematically murdered during World War II.

“The need to recognize the Armenian genocide and oppose its denial

derives first and foremost from what we went through in the Jewish genocide,” she told Army Radio. “I am not comparing, and you can't compare the two, but this requires us to be sensitive to the suffering of others.”

Her co-sponsor, Arie Elad of the ultranationalist National Union faction, dismissed accusations that raising the issue now was ill-timed.

“A few years ago people said we couldn't talk about it because of our good relations with Turkey. Now people say we can't talk about it because of our bad relations with Turkey,” he said. “When you don't want to deal with something moral and ethical, there are always those who will say it is not the right time.”

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԱՐԻՒԻՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՅԱՆԴԵՍ

ՄԴՀԿ 125-ամեակի յոբելինական մարմնի կազմակերպութեամբ Ուրբաթ, 25 Մայիս 2012 երեկոյեան ՀԿԲՄ-ի Սահակեան-Լեոն Մկտիչեան Գոլէճի «Արմէն եւ Բերսաբէ ձէրէճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ կուսակցութեան արխիւներու եւ իրերու ցուցահանդէս:

Հանդիսութիւն մը, որուն ներկայ էին Լիբանանի մօտ Հայաստանի դեսպան տիար Աշոտ Քոչարեան, պետական երեսփոխաններ ընկ. Սեպուհ Մարտիրոսեան, Ժան Օղասապեան, ՄԴՀԿ Կեդրոնական վարչութեան անդամ ընկ. տոքթ. Եղիկ ձէրէճեան, ՄԴՀԿ Լիբանանի Շրջանի վարիչ Մարմինի ատենապետ ընկ. Ալեքսան Քէօշկէրեան, ՌԱԿ Շրջանային վարչութեան ատենապետ Յարութ Երկանեան, Պէյրութի քաղաքապետութեան անդամ Արամ Մալեան, քոյր կուսակցութիւններու, միութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Ընկ. Յովիկ Սեֆերեան կատարեց հանդիսութեան բացումը: Ան նշեց, որ կուսակցական տարեդարձները վերաբերումն են անցեալի էջերը վերանայելու շարժառիթ կը ծառայեն հասարակական կազմակերպութիւններու մօտ: Ան աւելցուց, թէ ցուցահանդէսը առիթ մըն է ծանօթանալու կուսակցական աւուրեացի մէջ իրենց ուրոյն դիրքը ունեցող հեղինակութիւններու կարեւոր փաստաթուղթերու: Ապա ան հրաւիրեց ընկ. տոքթ. Եղիկ ձէրէճեանը որպէսզի աւելի համապարփակօրէն ներկայացնէ ցուցահանդէսին նպատակը եւ անոր բովանդակութիւնը:

Ընկ. տոքթ. Եղիկ ձէրէճեան յայտնեց, թէ ցուցահանդէսը կուսակցական արխիւը համախմբելու առաջին փորձն է: Ան ըսաւ, թէ յետապստ աւելի հետեւողական աշխատանք պիտի կատարուի մէկտեղելու կուսակցութեան հարուստ արխիւը, որ կ'ընդգրկէ Արեւմտահայաստան, Եւրոպա, Միացեալ Նահանգներ, Կովկաս, Միջին Արեւելք եւ այլուր ծաւալած Հնչակեան կուսակցութեան գործունէութիւնը: Ընկ. տոքթ. Եղիկ ձէրէճեան նշեց կարգ մը հետաքրքրական տուեալներ, որ ձեռք բերած է արխիւները մէկտեղելու եւ ուսումնասիրելու ընթացքին: Օրինակի համար՝ կուսակցութեան առաջին կորիզը Լիբանանի մէջ կազմուած է 1906-ին: Մէկ այլ ուշագրաւ տեղեկութիւն էր օսմանեան ժամանակաշրջանին Լիբանանի մէջ կուսակցութեան

պատմական արձանագրութեան պարագան: Ընկերը յայտնեց, թէ ցուցադրուող արխիւը ներկայացուած է ժամանակաշրջաններու համաձայն: Ան պատմեց ողիսականը կուսակցական դրօշակի մը, որ 1902-ին Ամերիկայի մէջ կեանքի կոչուելէ ետք յայտնաբերուած էր Պէյրութ եւ փոխանցուած կուսակցութեան: Ան նաեւ ըսաւ, թէ կուսակցութեան պատմութեան վերաբերեալ հսկայական արխիւային նիւթեր գոյութիւն ունին Թիֆլիսի, Հայաստանի եւ այլ շրջաններու մէջ: Անոնք կը սպասեն զիրենք լոյս աշխարհ բերող հետազոտողին: Այս առիթով ան նշեց, թէ կուսակցութիւնը մօտիկ ապագային հանրութեան պիտի դիմէ՝ կուսակցական նիւթեր-արխիւ, գրականութիւն թերթ, նամակներ, նկարներ եւ այլն - ունենալու պարագային, յանձնել իրեն, երաշխաւորելով որ անոնց պատճենահանումէն ետք պիտի վերադարձուին տէրերուն:

Ընկերը խօսքէն ետք վեթերան ընկերներ Նահապետ Կարդացողեան, Նահապետ Ղարիպեան եւ Գէորդ Նաճարեան հրաւիրուեցան հատելու ցուցահանդէսին ժապաւէնը: Ներկաները մեծ հետաքրքրութեամբ դիտեցին Մայր կուսակցութեան 125-ամեայ պատմութեան մեզի ժառանգ մնացած արխիւային նիւթեր: Տեղի ունեցաւ կոկիկ հիւրասիրութիւն:

Շատ շահեկան եւ ինքնատիպ այս ցուցահանդէսը շարունակուեցաւ մինչեւ Կիրակի երեկոյ: Բոլոր այցելուներն ալ մեծապէս տպաւորուեցան ցուցահանդէսով ու գնահատեցին զայն:

ԳՈՐԱՐԻ ԳԱՆՁԱՐԱՆԸ ԳՐԱԴԱՐԱՆՈՎ ՄԸ ԱԲԵԼՏԱԲ

Հայ գիրի եւ երաժշտութեան, մէկ խօսքով՝ հայ մշակոյթի ծառայութեան իր առաքելութեան վրայ ԳՈՂԱՐ բազմատաղանդ համոյթը լիբանանահայութեան ներկայացաւ իւրապատու եւ գնահատելի անակնկալով: Այն օրերուն, երբ աժան ու անորակ երաժշտութիւնը կը խաթարէ հայ երգի ու երաժշտութեան ակունքները, այն օրերուն երբ ընթերցանութեան բաւարարութիւնն ու մարդկային մտապաշարի հորիզոնը ընդաջնելու փոխարէն՝ մակերեսային ու ժամանակաւոր հաճոյքներ կ'ողողեն մեր շուրջ, Հայ առաջին Գիրքի հրատարակութեան 500-ամեակի առիթով տեղի ունեցող միջոցառումներուն ծիրին մէջ, ԳՈՂԱՐ ընտանիքը համայնքին կը ներկայանայ հայ գիրքին եւ մշակոյթին արժանավայել երախտագիտութեամբ: Գրադարանին մէջ համախմբուած էր, պետական այլ ու հասարակական գործիչը, մտաւորականն ու արուեստագէտը, խմբագիրն ու կրթական մշակը: Այսպիսի նախաձեռնութիւններու մէջ է մեր ազգին գոյատեւման գաղտնիքը:

Հինգշաբթի 7 Յունիսի երեկոյեան ժամը 7:00-ին, Արմենիա պողոտայի Նոր Հաճըն թաղամասի շքեղ մէկ սրահին մէջ կատարուեցաւ ԳՈՂԱՐ համոյթի համանուն գրադարանի հիմնադրութեան հանդիսութիւնը:

Բացման խօսքը արաբերէնով կատարեց Սեպուհ Մարտիրոսեան, որ արժեւորեց գրադարանի կարեւորութիւնը:

«Հայ առաջին գիրքի տպագրութեան եւ Յակոբ Մեղապարտի «Ուրբաթագիրք»ի հրատարակութեան 500-ամեակին եւ Սայաթ-Նովայի ծննդեան 300-ամեակին առիթով, այս գրադարանը կը հիւրընկալէ ձեզ», յայտնեց ԳՈՂԱՐ-ի խմբավար-մայեսթրօ Սեպուհ Աբգարեան եւ աւելցուց. «Արուեստասէր խաչատուրեան ընտանիքի մտալոգացումն է ԳՈՂԱՐ՝ աննախընթաց եւ իւրապատու, հայերէն երգարաններու եւ բառարաններու գրադարանը, որ կը յայտնուի այս համապարփակ տարածքին վրայ ու գեղեցիկ ձեւով կը ներկայանայ հայ հասարակութեան, որուն առիթը կը տրուի, որ այցելելով գրադարան, ընտրէ, սերտէ հայ գիրք, երգն ու երաժշտութիւնը, նման միջավայրի մը մէջ, իսթանբուլ հայ սփիւռքի հայապահպանման դերն ու հայ դիմագիծի գոյատեւման

ջանքերը»:

«Այս գրադարանին հաւաքածոն անձնական ջանքերով հաւաքուած է տարբեր երկիրներէ եւ անկիւններէ վերջին 30-40 տարիներուն ընթացքին, ուր որ հայը գոյութիւն ունեցած է: Այս հաւաքածոն կը փաստէ, որ հայը իր հաստատուած կամ ապաստան գտած երկրին մէջ զարկ տուած է հայոց լեզուին, երգ ու երաժշտութեան, որքան որ ալ դժուար եղած են պայմանները», նշեց ան:

«ԳՈՂԱՐ» գրադարանը իր էութեամբ իւրապատու գրադարան մը կը նկատուի եւ կը պարունակէ մօտ 1.400 հայերէն երգարաններ, որոնց հնագոյնը տպագրուած է 1833-ին, էջմիածին: Գրադարանը ունի նաեւ շուրջ 400 հայկական բառարաններ, որոնց հնագոյնը տպուած է 1749-ին, Վենետիկ: Ինչպէս նաեւ կը պարունակէ աւելի քան 2.000 երաժշտական/երգի հաւաքածոներ՝ ձայնագրակ (LP), ձայներից, խտասկաւառակ (Սի. Տի.) եւ տեսասկաւառակ (Տի. Վի. Տի.), որոնք լոյս տեսած են 1950-ական թուականներէն սկսեալ մինչեւ այսօր: Ակնառու է այն իրողութիւնը, որ այս յիշեալ հաւաքածոյին բացարձակ մեծամասնութիւնը տպուած, տպագրուած կամ լոյս տեսած են աշխարհատարած, հեռուոր այս գաղթածախներուն մէջ, ինչպէս՝ Պոլիս, Մոսկուա, Ս. Փեթերսպուրկ, Յունաստան, Թիֆլիս, Վենետիկ, Փարիզ, Պոսթըն, Գալիֆորնիա, Նիւ Եորք, Գահիրէ, Սուրիա եւ ի հարկէ՝ Լիբանան:

«Ասկէ անկախ, գրադարանը կը պարունակէ փոքր քանակով հայկական մանրանկարչութեան, ձեռագիրերու 70 գիրքեր եւ Կիլիկիոյ մասին 20 գիրքեր, նաեւ Կիլիկիոյ թագաւորութեան շրջանին գործածուած դրամներու փոքր հաւաքածոյ մը», եզրափակեց Սեպուհ Աբգարեան:

Այս առիթով խօսք առաւ նաեւ երեսփոխան Միշել Ֆարաոն, որ մեծապէս դրուատեց հայերու, յատկապէս հայ արուեստին ու երաժշտութեան ներդրումը լիբանանեան հայրենիքի մշակութային վերելքին մէջ:

Ֆարաոն շեշտեց հայ-լիբանանեան դարաւոր բարեկամութիւնը շեշտելով մշակոյթի հանդէպ երկու ժողովուրդներուն սէրը:

Բացման հանդիսութեանէն ետք տեղի ունեցաւ կոկիկ հիւրասիրութիւն:

ՄԱՍԻՍ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԿՏՐՈՍ

Yes, I wish to subscribe to Massis Weekly
Enclosed a check for (one year)
* \$50,00 for USA
* \$60,00 (second class), \$ 75,00 (Air Mail) for Canada.
* \$85,00 (second class), \$ 125,00 (Air Mail) Overseas.

Name: -----
Address: -----
City: ----- State:----- Zip Code:-----
Country: -----

Tel :----- Fax : -----

DOWNLOAD NOW

Available on the **Android Market** and **App Store**

ՍՏԵՓԱՆՆՈՍ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ Կորովի եւ Երկարամեայ Առաջնորդ Նիկոմիդիոյ եւ Պուլկարիոյ (1846-1934)

«Եթէ իմ հօտէս որեւէ վնաս հասնի կառավարութեան, նախ զիս կախա-
ղան բարձրացուցէք եւ յետոյ իմ ժողովուրդը»

Ստեփաննոս Արքեպս. Յովակիմեան

ԴՈԿՏ. ԶԱԽԷՆ Ա. ՔԶՆԵՍ. ԱՐՁՈՒՄԱՆԵԱՆ

Նախընթացը

Տասնընամեայ ժամանակներու ընթացքին զարեցողական շարժումներու կողմէն անհրաժեշտ է համարուի ընդհանուր վերականգնողական շարժումներու իրականացումը, որոնք կը հիմնուին իրենց հօտին եւ դիմադրեցին թրքական կրկնակի հալածանքն ու կոտորածը, մնալով իրենց ժողովուրդին հետ, պաշտպանելով կրօնքն ու ազգութիւնը: Անոնցմէ շատեր թողուցին գրական, ուսումնական, բանասիրական եւ աստուածաբանական մարզերէ ներս շնորհակալ վաստակ՝ Մայր Աթոռի Գէորգեան ձեռնարանի եւ Կ. Պոլսոյ Արմաշու Գրքանոցի ջանքով կրթութեան եւ ուսման շնորհիւ: Ուրիշներ, եթէ նման վաստակ չէին ունենում, եղան հաւասարապէս օրինակելի եւ անձնորձ հոգեւորականներ, քաջարի եւ արթուն, գործունէ եւ անդադր ձեռքբերին մահին վրայ: Անա այս վերջիններէն եղաւ ճերմակամազ Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեան, բացառիկ հոգեւորական մը, առանց անպայման գրական յատուկ ժառանգ մը ձգելու իր ետին: Ապրեցաւ 88 տարիներ եւ պաշտօնի վրայ վարձակցեցաւ:

Ծնած էր Նիկոմիդիոյ Տաղ գիւղը եւ աւագանի անունն էր Սուրէն: Առանց կրօնաւորի մը յատուկ կանոնական ընթացք մը աւարտելու, ընդունուեցաւ նախ Արմաշու Գրքանոցի եւ սակայն երկար չմնալով անցաւ Զմիւռնիա, եւ ապա Կ. Պոլիս, ուր աշակերտեցաւ Խառնիկի Նուպար-Շահնազարեան վարժարանին: Վարդապետ ձեռնադրուեցաւ Նիկոմիդիոյ Առաջնորդ Ներսէս Եպիսկոպոս Վարժապետեանէն 1873-ին, ու յաջորդեց իրեն որպէս թեմակալ երբ Ներսէս Եպիսկոպոս 1876 թուին Կ. Պոլսոյ Պատրիարք ընտրուելով մեկնեցաւ իր Աթոռը:

Ստեփաննոս Վրդ. Յովակիմեան Նիկոմիդիոյ Առաջնորդ ընտրուեցաւ 1880-ին, եւ եպիսկոպոս ձեռնադրուեցաւ Տ.Ս. Մակար Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն 1886-ին Մայր Աթոռի մէջ:

Առաջնորդ Նիկոմիդիոյ Թեմին

Ստեփաննոս Սրբազան եղաւ կորովի եւ շինարար Առաջնորդ մը, ճշմարիտ հովիւ իր հօտին մինչեւ վերջ: Թեմէն ներս մեծ թիւով քահանաներ ձեռնադրեց, եւ երկու առիթներով, 1909-ին եւ 1910-ին, Արմաշու Գրքանոցի հրատարակելով վանահայր Տ. Մեսրոպ Վրդ. Նարոյեանէ, կատարեց եօթներորդ եւ ութերորդ դասարաններու շրջանաւարտներու ձեռնադրութիւնը, քանի որ Արմաշու մէջ նոյն տարիներուն եպիսկոպոս չկար:

Ձեռնադրեալներն էին Սուրէն Վրդ. Գալեմեան, Վահրամ Վրդ. Նազարեթեան, Գեղամ Վրդ. Թէվէքէյեան, Հմայեակ Վրդ. Պաղտասարեան, Հրանդ Վրդ. Յովասափեան եւ Համագասպ Վրդ. Եղիսէեան, բոլորն ալ, բացի Վահրամ Վ. Վարդապետէն որ մինչեւ մեր օրերուն նոյնիսկ ծառայեց Ամերիկահայ Արեւելեան թեմին մինչեւ խոր ծերութիւն, նահատակ եղան պաշտօնի վրայ երբ Օսմանեան պետութիւնը գործադրեց հայոց վրայ դարուն առաջին ցեղասպանութիւնը:

Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս աւելի կանուխ իր թեմէն ներս ձեռնադրած էր նաեւ երկու վարդապետներ՝ Մկրտիչ Արքեպս. Աղաւունի եւ Կարապետ Արքեպս. Մազլումեան, որոնք յետագային եպիսկոպոս եւ թեմակալ առաջնորդներ եղան, առաջինը Եպիսկոպոս թեմին, եւ երկրորդը Յունահայ թեմին:

Իր երկարամեայ առաջնորդութեան շրջանին Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս կառուցանել տուած է եկեղեցիներ, դպրոցներ եւ նոյնիսկ գիւղեր, անոնց տալով յատուկ անուններ՝ Գեղամ գիւղ, Արագ գիւղ, Մանուշակ գիւղ, Հովիւ գիւղ, Արմաւիր գիւղ:

Իր անվահասի միջամտութեամբ ձեռքարկուած բազմաթիւ հայորդիներ ազատած է թրքական խտրութիւններէ որոնց պատճառը կ'ըսուի թէ հետեւեալն էր: 1913 թուին Ատափագարի մէջ հայերէն գիրերու գիւտի (406), եւ առաջին հայերէն գիրքի տպագրութեան (1513) յրեկեաններու տօնակատարութեան ընթացքին, դժբախտ պատահարով մը 18 հայեր ձեռքարկուած էին եւ որպէս մահապարտ Կ. Պոլսոյ բանտը փոխադրուած: Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս բողոքի դիմում կատարած է Բարձր Դրան մօտ եւ գիւղացիի իր ճարտարմտութեամբ «Ատափագարի խոշոր ու նշանաւոր դղումներէն 18 հատ, գեղեցիկ ու զարդարուն ծրարներով, սնտուկներու մէջ զետեղած, դրկած է Սուլթան Ռեշատին, որուն ի պատասխան ձեռքարկուելները ազատած են բանտէն»:

Տարագրութեան Օրերը

Վրայ հասան 1915 թուի տարագրութեան օրերը: Ստեփաննոս Սրբազան կանխեց Կ. Պոլիս երթալու Բարձրագոյն Դրան մօտ որ իր ժողովուրդը տեղահան չլլար: Կը դիմէր աղաչելով, որ «եթէ իմ հօտէս որեւէ վնաս հասնի կառավարութեան, նախ զիս կախաղան բարձրացուցէք, եւ յետոյ իմ ժողովուրդը»:

ՇՆՈՐԱՒՈՐԱԿԱՆ

Կ.Հ.Գ. Միութեան «Հրանդ եւ Մանուշ Սիմոնեաններու» անուան գրական, այս տարուան (2012 թ.) մրցանակներ շահած են արձակագիր Ռուբէն Կորիւն (Քէշիշեան), իսկ չափածոյ մրցանակը՝ Ազնէս Գէորգեան:

«Մասիս» կը շնորհակարտ շահողները, ի մասնաւորի իր աշխատակից Ռուբէն Կորիւնը:

Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս, 1915-ի Յունիսի Գոնիա հասան:

Տեղուց կառավարիչը թելադրած է Սրբազանին Երուսաղէմի Հայոց Վանքը երթալ ապահովութեան համար, սակայն ինք մերժած է եւ իր ժողովուրդին հետեւած դէպի Գաթմա, ուր միացած է վրանաբնակ եւ վայրակատի իր հօտին: Գաթմային երբ Մեքենէ կ'երթար, այս անգամ Սիւրիոյ թուրք կառավարիչը ձեռնաւ պաշտ իր հրահանգէր Ստեփաննոս Սրբազանին առանց պատճառաբանութեան Երուսաղէմ երթալ: Ստիպուած, կը թողուր իր ժողովուրդը եւ արտասուալից եւ չուզուած կը բաժնուէր անոնցմէ ու Երուսաղէմ կը հասնէր եւ կը մնար հոն մինչեւ 1918-ի գիւնադադարը:

Առաջնորդ Պուլկարահայ Թեմին

Արդէն ձեռու իր սակայն նուիրեալ իր եկեղեցիին, Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս Յովակիմեան հակառակ յառաջացած տարիքին Առաջնորդ կ'ընտրուէր Պուլկարահայ թեմին Տ.Տ. Գէորգ Ե Սուրէնեանց Կաթողիկոսի տնօրինումով իրեն օգնական ունենալով Արմաշուկան Երուսաղէմ Եպս. Փերտահեան որ նաեւ յաջորդեց իրեն 1934 թուին: Իր վախճանումէն առաջ Տ.Տ. խորէն Ա. Մուրաթեգեան Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր Յունուար 28, 1933 թուակիր օրհնութեան գիրով «որպէս աւագագոյն հոգեւորական եւ միաբան Մայր Աթոռի» կ'ողջունէր Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոսը հետեւեալ գնահատանքով.

«65 տարի շարունակ հայ

ժողովրդի առաջնորդ հովիւ եղած, իւր ժողովուրդի սակաւաթիւ ուրախութիւններով եւ անհամար ցաւերով եւ դառնութիւններով ապրած եւ նրանից սիրուած Հայաստանեայց Եկեղեցու աւագագոյն Արքեպիսկոպոսին ու Մայր Աթոռի աւագագոյն Միաբանի սրտաբուխ մաղթանքները մեր ընտրութեան եւ օժման առիթով գնահատելի են Մեզ համար եւ միխթարական»:

Հայրապետը միեւնոյն ատեն կը հաստատէր Երուսաղէմ Արքեպիսկոպոսի փոխանորդութիւնը Պուլկարահայ թեմին:

Վախճանը

1934-ի Մարտ 10-ին այս պատկառելի հոգեւորականը, Ստեփաննոս Արքեպս. Յովակիմեան, կը վախճանէր Պուլկարիոյ Սոֆիա մայրաքաղաքը իր 88 յառաջացեալ տարիքին, 62 տարիներու անխնջ, խիզախ, աննահանջ եւ նուիրեալ ծառայութենէ ետք, անցնելով համիտեան ջարդերու, հայկական մեծ եղեռնի եւ Առաջին Պատերազմի ահաւոր տանամետեաներու ընդմէջէն: Յուղարկաւորութեան կը նախագահէր եւ վերջին օժոմը կը կատարէր Երուսաղէմ Արքեպիսկոպոս եւ կը կարդար Խորէն Ա Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ցաւակցական գիրը յանուն Մայր Աթոռի միաբանութեան եւ Հայաստանեայց Եկեղեցիին:

Իր մեծ վաստակով Ստեփաննոս Սրբազանը կը հանդիսանար Հնօրեայ աւանդապաշտ բաղադիկ հայ եկեղեցականը, վարելով Նիկոմիդիոյ (Իգմիտ) թեմին առաջնորդութիւնը 35 աննախընթաց տարիներ՝ մինչեւ 1915-ի ցեղասպանութեան տարին: Ան կը հանդիսանար հոգեւորականներուն մէջ ամենէն երէցը, որ երկար ծառայութենէ ետք նոյն տարին կ'աքսորուէր եւ վտարանդի կ'ապրէր աքսորավայրերու մէջ՝ արդէն իսկ 70 տարիքը լրացուցած, մնալով միշտ իր հօտին գլուխը մինչեւ Պուլկարիա ուր անհաւատալիօրէն ի նորոյ կը վարէր թեմին առաջնորդութիւնը՝ ցմահ:

Իր վախճանումին առիթով իր հիացման արժանի դարձուցած է ՍԻՄԻ գրագէտ եւ իմաստուն խմբագիրը Երուսաղէմի Տ. Թորոգոմ Պատրիարք Գուշակեան որ գրեր էր. «Ստեփաննոս Արքեպիսկոպոս ամբողջ իր հովութեան շրջանին իր ժողովուրդին եւ ամէնքէն սիրուած եւ յարգուած եկեղեցական մը եղաւ, եւ իր անբաժանելի կենցաղին, անդադրում գործունէութեան եւ աւետարանական բազում շնորհներով զարդարուած հայրը եղաւ բոլորին»:

**«ՔԱՋ ՆԱՋԱՐ»
ՈՒՂԻՂ ԵԹԵՐ ԾՕ**

**Ամէն Կիրակի երեկոյեան
Ժամը 10:00–ից 12:30**

Կլէմտեյլի 380-րդ կայանից

SEROP'S CAFE
GREEK & LEBANESE FOOD

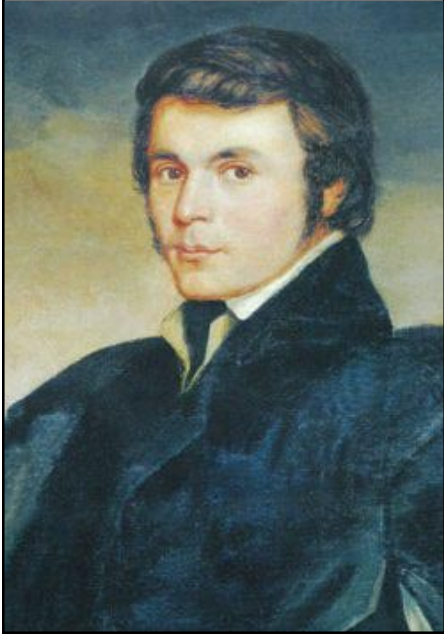
SERVING BATON ROUGE SINCE 1979

ՊԱՏՄԱԲԱՆԱԿԱՆ ԲԱՑԱՅԱՅՏՈՒԹՅՈՒՆ, ԹԵ՛ «ԳԻՏԱԿԱՆ» ՄԻ ՑԱԲԱԼԻ ՄՈԼՈՐՈՒԹԻՒՆ

S. ՎՐՔԱՆԷՍԱՒ. ՔՀՆՑ. ԳԱԼԱՑՅԱՆ

«Նոր կեանք» շաբաթաթերթի Ապրիլ 26, 2012 թ. 21-ի չորրորդ էջի վրայ լույս տեսաւ Դոկտ. Բաբգէն Բալեան Տէր Յակոբեանի կարծիք, մէկ սիւնակի վրայ տեղադրուած յօդուածը:

Յօդուածին առիթ տուողը եղած է շաբաթներ առաջ Հայաստանին հեռատեսիլով հաղորդուած (Հ1) ծրագիրը, որ կը զբաղէր իրապատճառ Աբովեանով եւ անոր «չարանենգ» սպանութեամբ: Թէ՛ հաղորդումը եւ թէ՛ անոր հետեւող յօդուածը անձնապէս տեսնելու եւ կարդալու առիթը ունեցած էի: Եւ որովհետեւ նախօրօք ծանօթ էի արծարծուած հարցին՝ Աբովեանի չարանենգ անյայտացման, եւ այդ մասին պրպտումներ կատարած եւ 1947-էն ի վեր հաւաքած նիւթերը ի մի բերելով 2002-ին 175 էջանոց գրքոյկ մը հրատարակած, անխոնջ եւ հետեւողական պատմաբան, Դոկտ. Պրոֆ. Վարչամ Աւետեանին, առիթ տուին, որ այս մասին ես

Ռէժիսորներու կողմէ:

Բաւարար պատճառներ կան այս տեսութեան հետեւելու եւ ընդունելի դարձնելու գայն: Ո՛չ ցարական Ռուսաստանը եւ ո՛չ ալ սուլթանական թուրքիան եւ այս երկուքին միջեւ ընկած շահի Պարսկաստանը եւ անոր հիւսիսային գործակաւոր ազերիները իրենց վարք ու բարքով յուսատու դրացիներ էին եւ, հետեւաբար, մնայուն կասկածի տակ կը մնան: Ուրեմն, Պրոֆ. Վ. Սիմոնեան համոզիչ պատճառ մը չունի կեղծոնանալու միայն ցարական իշխանութեան վրայ եւ մերժելու այն միւսը, ըստ որում իւր Աբովեան պարզապէս «չարանենգ սպանութեան» մը գոհը եղած է նոյնինքն Երեւանի մէջ, նոյն ինքը երեւանցի թուրքի մը կողմէ:

Կարէն Ա. Սիմոնեան ի գուր կը կառչի 1000 ոսկի գումարի մը վրայ՝ գրեթէ բոլոր նիւթէն շեղելու չափ, որ օրուան եւ աշխարհագրական վայրի տուեալներով պէտք է կոչուէր «ուրբի»: Ի դէպ, այս սխալը գրեթէ կապ չունի առաջադրուած դէպքերու հետ, այդ միայն Դոկտ. Բաբգէնի վրիպումն է, որ իր սովորութեամբ բարձր դրամական միաւորը կոչած է «ոսկի»՝ փոխանակ գործածելու համապատասխան տերմինը՝ թուման, մանէթ կամ ուրբի: Ինչպէս իմ թողնուած պիտի ըսէ՛ր՝ եղածը «միամիտ սխալ» մըն է եւ վերջ:

Անբացատրելի կը մնայ այն իրողութիւնը, որ իրարապայտորդ պետական այրեր (ցարական, անկախ Հայաստանի, խորհրդային եւ նորանկախ Հայաստանի իրարապայտորդ ղեկավարներ) անտեսած են եւ կամ ուղղակի մերժած այս հարցի տրամաբանական լուծումը հետապնդել. այսինքն, հակառակ որոշակի վկայութիւններու, փորձ եղած չէ ստուգելու Աբովեանի մահուան մանրամասնութիւնները եւ թաղման վայրը:

Հնագէտի բծախնդրութեամբ եւ հետեւողական աշխատանքով նոյնինքն Դոկտ. Պրոֆ. Վարչամ Աւետեան իր վերջին խօսքը ըսած է իր հրատարակած գրքոյկի մէջ, որմէ կարելի է ստանալ, դիմելով՝ Rev. V. Kalayjian 6 Virginia Drive Gaithersburg, MD 20877 Tel. 240-477-8869 Գինը \$20 տոլար առաքման ծախսով:

ԱԻՆՏԻՍՆԱՋԱՐՆԱՆ

Իրանի Արաք (Սուլթանաբադ) քաղաքի Քեազագ գաւառի Քալաւա հայաբնակ գիւղը հիմնուել է 17րդ դարում, Սալմաստ գաւառից զտրուած մի խումբ հայերի միջոցով: Գիւղի գերեզմանատան ամենահին շիրմաքարը 1750 թուականն է կրում: Արաքի երրորդ մի գործադաւաճուր գերեզմանը եւս գտնոււ է այնտեղ՝ 1828 թուականին թաղուած: Հայերէն եւ պարսկերէն մակագրեալ մի շիրմաքար եւս պատկանում է պարսկական բանակի գնդապետ Գուրգէն խանին, ինչպէս նաեւ Սիմոն խան Ղարաբէյեանի գերեզմանը: Նկատի առնելով, որ Սուլթանաբադ քաղաքում մինչեւ 19րդ դարի վերջերը հայկական համայնք գոյութիւն չէ ունեցել, այդ պատճառով հայ եւ երրորդ պատմաւորականներ կամ քաղաքական գործիչներ մահուան պարագայում թաղուել էին Քալաւա գիւղի գերեզմանատանը: Արաքի շրջանի Քեազագ գաւառը ունեցել է ժամանակին 18 հայաբնակ գիւղեր: Տողերիս գրողը ծնուել է 1920 թուին Քալաւա գիւղում, որն օտուած էր սքանչելի բնութեամբ եւ կանաչազարդ սարերով: Շրջանում կային Աբբարաբադ գիւղը, ուր 15 տուն հայեր էին ապրում: Շագանդ եւ Ալիաբադ գիւղերը եւս հայաբնակ էին, որոնք ապրում էին խաղաղ, հաշտ ու համբարաշխ: 1921 թուին Արեւմտեան Հայաստանից 3-4 հայ ընտանիքներ եկան մեր գիւղը եւ սկսեցին դպրոցներ բացել ու հայ երեխաներին հայերէն սովորեցնել: Դրանցից լիցում եմ պարոն Զաքէտին, որ 1932 թուին Ատրպատականի առաջնորդ Ս. Ներսէս Արք. Մելիք թանգեանի ձեռամբ հոգեւոր պաշտօն ստանձնեց: Ուսուցիչներից լիցում եմ Գեղամ Կիրակոսեանին Տիկ. Գեւորգի, Վարդգէս Ֆրանգեանին, Վարդան Դաւթեանին, Միհրան Գրիգորեանին: Վերջինս շատ կարեւոր դեր ունեցաւ մեր գաւառում: Մարտիրոս Ասատրեանը Արաք քաղաքից հայերէն թերթեր էր բերում ու կէս արժէքով բաժանում ժողովրդին: Այդ օրերում տողերիս գրողը 13 տարեկան պատանի էր եւ սովորում էր Յրդ դասարանում, իսկ հայրս խանութ ունէր գիւղում ու վաճառում էր առօրեայ պիտոյքներ եւ ուտելիքներ: Քալաւան այդ օրերում ունէր երկու քահանայ, յանձինս Արսէն Քհնյ. Տ. Բարսեղեանի եւ Արսէն Քհնյ. Տ. Դանիէլեանի: Եկեղեցին կոչոււ էր Ս. Յակոբ, որ 250 տարուկայ անցեալ ունի եւ բանուկ է դեռ մինչեւ այսօր: Չնայած գիւղը հայաթափուած է, բայց ամէն տարի Ս. Աստուածածնի Վերափոխման օրը ժողովուրդը 3-4 հանրակառքերով գնում է Քալաւա, ուր կատարում է խաղողօրհնէքի արարողութիւն: Եկեղեցու զանգակները բացառիկ հնչեղութիւն ունեն: 1935 թուին Տ. Ղազար Քահանայն, որ Արաքի հոգեւոր հովիւն էր, հանգանակութիւն կատարելով Քալաւայում կառուցեց աւելի մեծ դպրոց: 1943-44 թթ. շրջակայ գիւղերի երիտասարդները չարեցիտ տեղի համայնակար կուսակցութեանը: Այդ օրերում, երբ գիւղ է ժամանում յայտնի գիւղատէր Ղուկասի խանը, Շագանդ շաքարի գործարանում աշխատող թուրք բանուորները խստորէն խոշտանգում են գիւղատիրոջը, որն ապաստանում է Քալաւայի հայ քահանայի բնակարանը:

Պաշարը գնալով աւելի սրոււ էր: Գիւղացիները երկու մասի բաժանուած՝ խանգարում էին իրար եւ թոյլ չէին տալիս, որ այսինչ խմբին պատկանող ոչխարները դաշտերում արածեն: Վերջապէս հօրս եւ գիւղի տարեցների միջամտութեամբ կեանքը խաղաղուեց եւ 1945 թուականին գաւառի բոլոր աշխատանքները վստահուեցին ինձ: 1946 թուին ներգաղթի օրերում իմ ուժերի ներած չափով պետական հիմնարկներում պաշտպանում էի մեր հայրենակիցների շահերը, դժուարութիւնները վերացնում ու անում էի այն, ինչ որ հնարաւոր էր: 1962 թուին Ս. Յակոբ եկեղեցու սպաները գողացուեցին: Ում վրայ, որ կասկածում էի, յայտնեցի ժամդարմիային: Այդ առթիւ ինձ մեծապէս օգնեց Ազնա գիւղից Վահան Ամիրեանը, որի հետ միասին գանգատ գրեցինք պալատ: Մէկ ամիս չանցած պատասխան ստացանք, որ պատշաճ կարգադրութիւն է կատարուել ժամդարմիային՝ եկեղեցու իրեղէնները գտնելու կապակցութեամբ: Իմ գիւղապետ եղած շրջանում աշխատում էի բարեկամութիւն հաստատել գիւղացիների միջեւ եւ վերահաստատելու էի տալիս բոլոր բողոքներին:

1963 թուին Արաքի եկեղեցական խորհուրդը մեզ յայտնեց, որ թեհարանի հայոց առաջնորդ Արտակ Սրբազանը գտնոււ է Արաքում, եւ ցանկութիւն է յայտնել այցելել շրջանի Քազագ գաւառի գիւղերից մէկը, միայն Քալաւա գիւղում 20-30 ընտանիք հայեր կային: Այդ կապակցութեամբ անմիջապէս մեկնեցի Արաք եւ սրբազանին հրաւիրեցի մեր գիւղը: Անմոռանալի օրեր եղան մեզ համար: Վերջին 40 տարիների ընթացքում ոչ մի բարձրաստիճան հոգեւորական չէր այցելել մեր շրջանը: Սրբազան հօրը ընկերակցուել էին Տ. Ահարոն Աւ. Քհնյ. Տ. Գալստեանը (այժմ վախճանեալ), Տ. Վարդադադ Քհնյ. Տ. Տէրտէրեանը եւ ազգային մարմինների մի քանի ներկայացուցիչներ: Սրբազանին դիմաւորեցինք պատշաճ կերպով եւ հարկաւոր գիւղացիներ մէկ-մէկ մօտենալով համբուրում էին նրա աջը: Հոն բազմութիւն տեսնելով, սրբազանը զարմացած էր, թէ որքան շատ հայեր են բնակուում Քալաւա գիւղում: Իրեն յայտնեցին որ սրանց մեծ մասը պարսիկներ են, որոնք երկիրըստօրէն մօտենում եւ համբուրում են սրբազանի աջը: Յայտնեցինք նաեւ, որ այս շրջանի բնակիչները հայ եւ պարսիկ, դարեր պարել են հաշտ ու խաղաղ: Պատմեցինք որ 1904 թուականին այս շրջանում է պաշտօնավարել խորհրդի վարդապետը, որ շրջել է Համադան, Մալայեր, Փերիա եւ Քեազագ գաւառները, բարեկամութիւն հաստատել պարսիկների հետ, անխնայ պաշար մղել օտար աղանդների դէմ եւ արգիլել է նրանց մուտքը վերոնշեալ շրջանները:

Ապա Սրբազան հայրը իր ուղեկիցներով Շագանդից այցելեց Ազնա գիւղը, որն արդէն հայաթափուած էր: Գիւղապետը ինչորեք, որ գիւղի եկեղեցին յանձնել իրենց, այն մզկիթ-աղօթատուն դարձնելու համար: Սրբազանը տուեց իր համաձայնութիւնը: Պարսիկ գիւղապետը համբուրելով Սրբազանի աջը շնորհակալութիւն յայտնեց: Ապա հիւրեւորեցինք Սրբազանը:

ՀԱՅԵՐԻ «ՄԵԾ ՉԻՆԱԿԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ» ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆ ԱՊՇԵՑՈՒՑԻՉԷ

ՌՈՒԲԷՆ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ
Կիևոսեթիսոբ (Չիմաստան)

-Ինչո՞ւ որոշեցիք հայ-չինական շարաբերութիւնների մասին ֆիլմ նկարել:

-Եթէ չլիներ մի փոքրիկ դրամ, հաւանաբար այս միտքը երբեք չէր գայ: Մի անգամ Շանհայի թանգարանում «Մետաքսի ճանապարհ» վերնագրով դրամագիտական մի ցուցահանդէս էր բացուել: Հին աշխարհի բազմաթիւ դրամների կողքին ես գտայ դեռ դարձեալ տարիներից ծանօթ պարթեական, սասանեան արքաների ժամանակների դրամների նմուշներ: Եւ ինչպիսիք էր իմ գարմանքը, երբ աւելի ուշադիր նայելով՝ դրանց մէջ ես նկատեցի Կիլիկիայի թագաւոր Հեթումի հայկական դրամը: Հարցուփորձերից ակնյայտ դարձաւ, որ խօսքը այնպիսի մի ժամանակաշրջանի մասին է, որն այնքան էլ չլստնի չէ լայն հասարակացութեանը:

Նոյն օրը տուն գալով եւ համացանցը փորփրելով՝ ես հասկացայ, թէ իրականում ինչքան քիչ բան գիտենք հայ-չինական շարաբերութիւնների մասին: Կարելի է ասել, որ հենց այդ պահից ես համակուցեցի հետազոտութիւններ եւ յայտնագործութիւններ կատարելու գաղափարով, որպէսզի դրանք կիսեմ իմ հայրենակիցների հետ, չինացիներին պատմեմ Հայաստանի մասին եւ ողջ աշխարհին ներկայացնեմ երկու հնագոյն ժողովուրդների բազմադարեայ փոխաշարաբերութիւնների գարմանալի պատմութիւնը:

Թէ ինչքանով է այս պատմութիւնը գարմանալի ու բազմակողմ, կարելի է դատել ֆիլմի նախապատրաստման ժամկէտներից: Ժամանակի համարեա կէսը ծախսուել է տարբեր լեզուներով (անգլերէն, հայերէն, ռուսերէն, չինարէն, արաբերէն, ֆրանսերէն, պորտուգալերէն) եղած նիւթերի հետազոտութեան վրայ: Իւրաքանչիւր աղբիւր թարմ տեղեկութիւն էր տալիս եւ անսպասելի ուղղութիւններով նոր հորիզոններ բացում:

Ինչքան շատ ժամանակ էր անցնում, այնքան աւելի յստակօրէն էր ուրուագծւում ֆիլմի նախագիծը, եւ ես աւելի էի համոզւում, որ այս ֆիլմը ես անպայման կը նկարեմ ու ցոյց կը տամ՝ դրանով կատարելով կիևոսեթիսոբի իմ սրբազան պարտքը:

-Հայ-չինական շարաբերութիւններին վերաբերող հայկական աղբիւրները մեծ մասամբ յայտնի են, ինչը չի կարելի ասել չինական աղբիւրների մասին: Չինական աղբիւրներից ի՞նչ հետաքրքիր տեղեկութիւններ եք գտել:

-Եթէ ասուում է, որ հայ-չինական շարաբերութիւնների մասին տեղեկութիւնները բաւարար չեն, դա բոլորովին չի նշանակում, որ պատճառը պատմական տուեալների պակասն է: Սկզբում, երբ ես նոր էի սկսել հետազոտութիւնը, իրօք թւում էր, թէ համարյա ոչինչ չկայ պատմելու: Բայց մի քանի ամսուայ ընթացքում տեղեկութիւնների հոսքն այնքան շատացաւ, որ այժմ, կարգալով օրական նոյնիսկ մէկ աղբիւր, ողջ նիւթը կարգալու համար մի քանի տարի կը պահանջուի:

Այսօր հետազոտութիւնների

համար շատ լաւ պահ է, քանի որ Չինաստանը նորից իր դռներն է բացել Արեւմուտքի առաջ, եւ գրադարանների ու արխիւների դարակները համբերութեամբ սպասում են իրենց բացալայտողներին: Եվ ես օգտուեցի այդ պահից եւ, օրինակ, մի նամակ եմ գտել, որը Տիբեթի հայ համայնքի ղեկավարին է փոխանցել Դալայ Լաման 17-ը. վերջին (այժմ այդ նամակի վրայ են աշխատում հին տիբեթական լեզուի մասնագէտները):

Ահա մէկ այլ օրինակ՝ խարբի-նի հայերի պահպանուած լուսանկարներն ու նամակները, որոնցից կարելի է պատկերացում կազմել 20-ր. սկզբում մեր հայրենակիցների կենցաղի ու գործունէութեան մասին: Իսկ 3D տեխնոլոգիաների միջոցով մենք փորձում ենք վերականգնել խարբի-նի հայկական եկեղեցու տեսքը, որը ցաւօք աւերուել է չինական մշակութային յեղափոխութեան ժամանակ:

Հին ժամանակներում Հայաստանի մասին իմանում էին մասնաւորապէս չինական աղբիւրներից hajar armani խորհրդաւոր քարի շնորհիւ, որը յայտնի էր խելագարութիւնը բուժելու իր ունակութեամբ: Ամենայն յաւանականութեամբ, այդ քարը Չինաստան էին բերում հայ վաճառականները: Թէ ինչ է իրենից ներկայացնում այդ hajar armani քարը, դեռ պարզել է հարկաւոր, ինչու է ինձ շատ օգնում է Հայաստանի առաջատար պատմաբանների հետ համագործակցութիւնը:

-Ի՞նչ կ'ասէք այժմ Չինաստանում ապրող հայերի թուի, նրանց գործունէութեան մասին:

-Ժամանակակից պատմութեան մէջ, չնայած գլոբալիզացիայի շնորհիւ թիւներն են անկում ապրում եւ հարգազրկում տեսնում:

նոլոգիաների զարգացմանը, դեռ սպիտակ բծեր են մնում: Պաշտօնական տեղեկութիւնները չեն արտացոլում մեր հայրենակիցների իրական թիւն այլ երկրներում, այդ թւում եւ Չինաստանում, քանի որ "հայ" հասկացութիւնը բաւակա-նին աղաւաղուած է: Ես անձամբ հանդիպել եմ հայերի, ովքեր Չինաստան են եկել անցեալ դարի 70-ականներին եւ բնակութիւն հաստատել այնտեղ՝ մնալով Սիրիայի, Իրանի, Ֆրանսիայի եւ այլ պետութիւնների քաղաքացիներ: Հասկանալի է, որ նրանք չեն կարող լինել ազգութիւնը ներկայացնող պաշտօնական ցուցակներում, քանի որ նրանք այլ երկրի քաղաքացի են եւ Հայաստանի դեսպանութիւնում գրանցուած չեն:

Այնուամենայնիւ, նրանք շարունակում են պահպանել մեր աւանդույթները, սերնդէ սերունդ փոխանցում են հայոց լեզուն եւ մնում իսկական հայ: Նրանց մէջ նոյնիսկ առանց անձնագրի մարդիկ կան, որոնք վանականի կենսակերպ են ընդունել Չինաստանի քրիստոնէական տաճարներում եւ բաւակա-նին յաջողութիւնների են հասել՝ տեղի բնակչութեան մեծ յարգանքին արժանանալով:

Այնպէս որ, կարծում եմ, ոչ ոք չի կարող ճիշտ պատասխանել այն հարցին, թե այսօր քանի հայ է մշտապէս բնակւում Չինաստանի տարածքում: Իսկ ինչ վերաբերում

է նրանց գործունէութեանը, ապա մեր հայրենակիցները պահանջարկ ունեն տարբեր ոլորտներում՝ պետական ծառայողներից ու ծառայութեան ոլորտի աշխատողներից մինչեւ ձեռներեցներ եւ շոու-բիզ-նեսի ներկայացուցիչներ:

-Ե՞րբ եք մտադիր աւարտել ֆիլմը:

-Պրեմիերան նախանշուած է 2012թ. Նոյեմբերին: Դեռ շատ բան պետք է հասցնել: Առջեւում մեր նկարահանող խմբին են սպասում Հնդկաստանը, Իրանը, ԱՄՆ-ն, Հարաւային Ասիայի երկրները՝ պատմական փաստերի իրենց անսպասու պաշարով, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կերպով առնչուում են հայ-չինական շարաբերութիւններին: Մենք փորձում ենք ոչ մի մանրուք բաց չլնողնել: Չէ՞ որ հայերի «Մեծ չինական ճամբորդութեան» պատմութիւնն այնքան ապշեցուցիչ է, որ որոշ իրադարձութիւններ եւ վայրեր հարկաւոր է նկարահանել, որպէսզի մարդիկ հաւատան: Նախագծի պաշտօնական կայքէջը հետեւեալն է՝

<http://www.facebook.com/pages/Armenia-Journey-To-China-TV-Series-2012/252619631447202>:

-Շատ հետաքրքիր ու կարեւոր գործ եք ձեռնարկել: Մաղթում ենք յաջողութիւն եւ անհամբերութեամբ սպասում պրեմիերային:

Հարցազրոյցը վարեց ՆԱԻՐԱ ՄԿՐՏՉԵԱՆԸ

ՎԱՐՁՈՒ ԳՐԱՍԵՆՆԱԿՆԵՐ

1060 North Allen Ave
Pasadena, CA 91104

Գրասենեակները վերանորոգուած եւ յարմար վարձքերով
Դետաքրքրուողներէն հեռաձայնել՝
(626) 398-0506

Եթէ ձեր զաւակը....

- ▶ 10 - 18 տարեկան է...
- ▶ Պատրէթալը իր նախաախրած մարզանքն է...
- ▶ Կ'ուզէ մարզովի մասնագիտականօրէն...
- ▶ Կ'ապրի Կլէնտէյլ քաղաքի շրջակայքը...

Ուրեմն....

Չինք արձանագրեցէք Ն.Մ.Մ.-ին կազմին հեռաձայնելով

Avo Mazmanian (818) 913-9311
Harry Unell (818) 281-3868
www.homenmen.org

Please call for information and registration to the Homemen Basketball teams

If your child is....

- ▶ 10 - 18 years old...
- ▶ Basketball is his favorite sport...
- ▶ Would like to be trained by a professional coach...
- ▶ Lives in the Glendale or nearby areas...

Then register him to his age-appropriate team

2012

LOS ANGELES

AGBU-AYA | ՀԲԸՄ-ՀԵԸ WORLD GAMES

July 28th - August 5th 2012

OPENING CEREMONY

Sunday July 29th, 2012

Pasadena City College, Pasadena, CA

VICTORY BALL

Saturday August 4th, 2012

Universal Studios Backlot

For more information or volunteer opportunities call: (626) 794 7942

info@agbugames.com | www.agbugames.com

S P O N S O R S

